

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Usuteaduskond

Iiris Savik

**Seksuaalse identiteedi käsitlemine religiooses kontekstis Eesti
kristliku kogukonna näitel**

Magistritöö

Juhendaja
Roland Karo, Ph.D

Tartu 2022

Eessõna

Käesolev magistritöö poleks olnud võimalik ilma kõigi heade inimesteta, kes olid nõus minuga vestlema kristluse ja seksuaalse identiteedi teemadel. Aitäh teile teie aja ja avatud suhtumise eest! Samuti tahan tänada oma õde Maris Savikut, kelle moraalne tugi ja keeleteoimeuslikud nõuanded aitasid oluliselt kaasa magistritöö valmimisele!

Sisukord

Eessõna	1
Sissejuhatus	4
Teema valiku põhjendus	4
Töö eesmärk ja uurimisülesanded.....	4
Uurimismetoodika.....	5
Probleemi senine uuritus	5
Ülevaade töös kasutatud tähtsamatest allikatest	6
Töö struktuur.....	6
Töö koostamisel ilmnenu sisulised ja vormilised raskused	7
1. Seksuaalse identiteedi teoreetiline käsitlus	8
1.1 Seksuaalse identiteedi meditsiinilised alused.....	8
1.2 Seksuaalsuse määratlemise meetodid ja mudelid	10
1.3 Seksuaalse identiteedi kujunemine kui universaalne protsess	14
1.4 Kuidas rääkida seksuaalsusest?.....	18
2. Religioosse ja kristliku identiteedi ühisosa	19
2.1 Seksuaalne identiteet kristlikus kontekstis.....	19
2.2 Seksuaalne identiteet Eesti kristlikus kontekstis.....	22
2.3 Religioosse ja seksuaalse identiteedi interseksionaalsus	23
3. Seksuaalse identiteedi olulisus kristlikus kontekstis: empiirilise uurimise metoodika ja temaatiline analüüs	25
3.1 Metoodika kirjeldus	25
3.1.1 Valimi koostamine	25

3.1.2. Intervjuu struktuur.....	26
3.1.3 Intervjuu läbiviimine.....	27
3.1.4 Intervjueeritavate tutvustus.....	28
3.1.5 Intervjuude analüüsi meetodika.....	29
3.2 Intervjuude temaatiline analüüs.....	30
3.2.1 Kristlik identiteet ja sellega seotud arusaamad.....	30
3.2.2 Seksuaalne identiteet ja sellega seotud arusaamad.....	35
3.2.3 Kristliku ja seksuaalse identiteedi ühisosa ja mõjutused.....	38
4. Intervjuude analüüs.....	47
5. Arutelu.....	52
Kokkuvõte.....	56
Bibliograafia.....	58
Understanding Sexual Identity In Religious Context Based On The Example Of Estonian Christian Community.....	66

Sissejuhatus

Teema valiku põhjendus

Teema valik sai alguse soovist uurida lähemalt seksuaalse identiteedi ja kristliku identiteedi seoseid, lähtudes seeläbi seksuaalsete identiteetide mitmekesisusest ja soovist tuua esiplaanile Eesti kristliku kogukonna kogemusi ja arusaamu seoses nende teemadega. Eesti kristlikus kontekstis on seksuaalsuse teemaline debatt jätkuvalt päevakohane, kuid sellealased uurimused on piiratud ning napib terviklikust seksuaalsuse käsitlesest. Sellest tekkis ka huvi uurida, kuidas kristlased ise mõistavad seksuaalsuse teemasid uuritava seksuaalsest identiteedist olenemata. Viimase aja seksuaalsuse uurimise trendid on suundunud heteroseksuaalsuse kui domineeriva identiteedi uurimisele, et mõista, kuidas kujunevad normatiivsed arusaamad seksuaalsusest ning kuidas toimub nende taastootmine (Dean ja Fischer 2020b, 2). Selle tõttu pidasin eriti huvitavaks käsitleda heteroseksuaalsust eraldiseisva tervikliku identiteedina, et mõista heteroseksuaalsete kristlaste arusaamu, kuivõrd nende seksuaalsus on kristliku usu sees normatiivne, ent samas tervikliku identiteedina väheuuritud. Tuues heteroseksuaalsusele võrdluseks ka seksuaalvähemuslike identiteete, saab käsitleda seksuaalse identiteedi teemat terviklikult ning uurida, kas seni peamiselt seksuaalvähemustega seotud teemad (näiteks konfliktitunnetus) võivad mingites aspektides olla kajastatud ka heteroseksuaalsete kristlaste kogemustes.

Töö eesmärk ja uurimisülesanded

Töö eesmärk on uurida, milline on seksuaalsuse identiteedipõhine käsitlemine religioosses kontekstis Eesti kristliku kogukonna näitel. Vaatlen põgusalt, kuidas käsitletakse seksuaalset identiteeti tänapäevases teoreetilises kontekstis ning kuidas see identiteet suhestub inimese religioosse identiteediga. Mind huvitab, kas ja kuidas tajuvad ja mõtestavad religioossed inimesed oma seksuaalset identiteeti. Eesmärk on kaasata erineva seksuaalse identiteediga inimesi, et seeläbi mõista erinevusi religioosse ja seksuaalse identiteeti tajumises ja mõtestamises.

Töö peamised uurimisküsimused on:

1. Kui oluline on religioosnes kontekstis seksuaalne identiteet ja kuidas see väljendub?
2. Kas ja kuidas on religioosne identiteet ja seksuaalne identiteet omavahel seotud ja teineteisest mõjutatud?
3. Kas ja kuidas erineb seksuaalse identiteedi roll ja olulisus religioonis erinevate seksuaalsete identiteediga inimeste jaoks?

Uurimismetoodika

Antud töös saab eristada teoreetilist ja empiirilist osa, millest tulenevalt olen rakendanud kombineeritud metoodikat. Töö teoreetiline osa on sekundaaranalüüs, milles on kasutatud konventsionaalset kvalitatiivset sisuanalüüsi. Selle eesmärk on anda teoreetiline baas seksuaalse identiteedi käsitlemistest ja seksuaalse identiteedi käsitlemisest religioonis. Andmed teoreetilise osa jaoks on kogutud läbi Tartu Ülikoolile avatud andmebaaside, millest peamised olid EBSCO Discovery, PubMed ja Atla Religion Database. Samuti tutvusin asjakohase kirjandusega, mis on kättesaadav Tartu Ülikooli raamatukogus. Valim kujunes lumepallimeetodil, liikudes juba leitud materjalidest saadud informatsiooni põhjal edasi. Analüüsifaasis juhindusin analüütilisest induktsioonist.

Töö empiirilises osas kasutasin uurimise läbiviimisel andmete kogumiseks poolstruktureeritud intervjuusid. Intervjuude analüüsimise faasis kasutasin temaatilist analüüsi. Empiirilise osa metoodika on põhjalikumalt kirjeldatud kolmanda peatüki alguses.

Probleemi senine uuritus

Religioon, seksuaalsus ja nende ühisosa ei ole uurimisteenamana uued - sellealaseid teadustöid leidub nii religiooniuringute ja teoloogia, aga ka psühholoogia ja teistegi teadusharude valdkonnas. Senist uurimisseisu ilmestab üldine fookuseeritus seksuaalsuse kitsamatele aspektidele ja tervikliku identiteedi käsitlemine keskendub peamiselt seksuaalvähemuste uurimisele. Viimase aja seksuaalse identiteedi uurimise trendid on suunatud terviklikusele, milleni jõutakse läbi kõigi seksuaalsete identiteetide kriitilise uurimise. Seksuaalsuse kriitilise uurimise ja sellest välja arenenud heteroseksuaalsuse uurimise põhikontseptsioone käsitlevad James Dean ja Nancy Fischer kogumikus

“Routledge International Handbook of Heterosexualities Studies” (2020a). Kriitiline seksuaalsuse uurimine ei tunnista seksuaalsuse essentsialistlikku käsitlust, vaid otsib läbi interdistsiplinaarsete käsitluste seksuaalsuse võimalikult terviklikku ja laialdast mõistmist. Iseloomulikuks jooneks on keskendumine kogemustele ja põimuvatele identiteetidele. Religiooni perspektiivist on seda viimasel ajal uurinud Yip ja Page (2021b) kogumikus “Intersecting Religion and Sexuality”. Uurimise juures seatakse olulisele kohale teoreetilise käsitluse põhistamine inimeste kogemustesse. Eestis on seksuaalsuse ja kristluse seoseid inimeste kogemuste ja identiteedi vaatenurgast analüüsinud Weber (2020), kes uuris narratiive, kuidas homoseksuaalse sättumusega kristlased integreerivad oma kristlikku ja seksuaalset identiteeti.

Ülevaade töös kasutatud tähtsamatest allikatest

Töö esimeses peatükis on kasutatud seksuaalset identiteeti hõlmavat kirjandust, mida leidsin erinevatest Tartu Ülikooli kasutuses olevatest andmebaasidest, millest peamised olid PubMed ja EBSCO Discovery. Artiklite leidmisel kasutasin “peer review” ja “full text” täpsustusi. Teises peatükis on kasutatud religiooni ja seksuaalsust kajastavaid artikleid, mis on peamiselt leitud Atla Religion Database ja EBSCO Discovery andmebaasidest, kasutades jällegi piiritlusi “peer review” ja “full text”. Töös kasutatud raamatutest olulisemad seksuaalse identiteedi mõtestamiseks olid “Routledge International Handbook of Heterosexualities Studies” (Dean ja Fischer 2020a), “Introducing the New Sexuality Studies” (Fischer ja Seidman 2016) ning religiooni ja seksuaalsuse ühisosa mõtestamiseks “Intersecting Religion and Sexuality” (Page ja Yip 2021b), “The Oxford Handbook of Theology, Sexuality and Gender” (Thatcher 2015).

Töö struktuur

Magistritöö põhiosa on jagatud viide peatükki. Esimene peatükk käsitleb seksuaalse identiteedi teoreetilist tausta, mille eesmärk on tutvustada seda, mis on seksuaalne identiteet ning kuidas seda teaduslikult käsitletud on. Teine peatükk tutvustab põgusalt religiooni ja seksuaalse identiteedi seoseid. Peatüki eesmärk pole anda terviklikku ülevaadet kogu teemakäsitluse ajaloost, vaid keskendub konteksti loomiseks aspektidele, mis aitavad mõista, kuidas religiooni ja seksuaalse identiteedi seoseid on kristlikus võtmes varasemalt uuritud. Kolmas peatükk tutvustab antud magistritöö raames läbi

viidud empiirilist uurimust, selle metodoloogiat ja temaatilist analüüsi. Neljas peatükk analüüsib intervjuude temaatilisi tulemusi sissejuhatuses püstitatud uurimusküsimuste perspektiivist. Viies peatükk on arutelu, mille eesmärk on siduda omavahel kahes esimeses peatükis esitatud teoreetilist tausta ja intervjuude analüüsi teemasid, samuti annab see soovitusi edasisteks võimalikeks uurimissuundadeks.

Töö koostamisel ilmnunud sisulised ja vormilised raskused

Peamised töös ilmnunud raskused on seotud empiirilise osaga. Minu jaoks osutus valimisse sobivate inimeste leidmine mõnevõrra keerulisemaks, kui seda uurimuse planeerimise faasis prognoosida oskasin. Samamoodi mõjutas valimi kujunemist ka asjaolu, et juba intervjuude läbiviimise faasis loobusid mõned intervjuueeritavad osalemast ning ajalise piirangu tõttu oli uute osaliste leidmine keeruline. Seetõttu pean ka üheks oluliseks piiranguks antud töö üsna pisikest valimit.

1. Seksuaalse identiteedi teoreetiline käsitus

Varajane seksuoloogia keskendus peamiselt seksuaalsusele meditsiinilisest perspektiivist, kuid viimastel kümnenditel on teema uurimine lükkunud üha enam sotsiaalsesse sfääri. Kaasajal mõtestatakse seksuaalsust fundamentaalselt sotsiaalsena, sest enimuuritud seksuaalsuse aspektid, nagu näiteks identiteet, intiimsus, seksuaalne käitumine ja normid, on tänapäeva uurijate poolt mõistetud sotsiaalsete nähtustena (Fischer ja Seidmann 2016, XIV). Siiski ei anna ainüksi seksuaalsuse nimetamine sotsiaalseks nähtuseks vastuseid selle kohta, mis see on, kuidas seda mõistma peaks, või mis viisidel see väljendub inimeste igapäevases tegelikkuses. Hoopis vastupidiselt võib seksuaalsuse ja seksuaalse identiteedi nimetamine sotsiaalseks nähtuseks tunduda ilma teoreetilise aluseta kummastav. Antud peatükk annab põgusa ülevaate seksuaalse identiteedi käsitlemise teoreetilisest taustast, et luua antud töö kontekstis ühtne raamistik seksuaalse identiteedi mõtestamiseks.

1.1 Seksuaalse identiteedi meditsiinilised alused

Tänapäeva läänemaailmas on seksuaalsusest arusaamine lahutamatu seotud meditsiiniga. Kuivõrd seksuaalsus ja selle erinevad aspektid, s.h seksuaalne identiteet, on meditsiiniliste praktikate ja teaduslike uuringute uurimisobjektiks, on seksuaalsusest rääkimise sõnavara ja kategooriad paljuski meditsiini loodud (Roberts 2016, 59). Isegi tänapäeval üldlevinud seksuaalsuse kontseptsioonid nagu “heteroseksuaalsus”, “homoseksuaalsus” või “libiido” on spetsiifilistes meditsiini valdkondades välja arendatud (ibid., 61). Sellest lähtuvalt väidavad sotsiaalteadlased, et kaasaegsed seksuaalsed identiteedid on loodud meditsiiniliste ja teaduslike teadmiste loomise käigus (ibid., 61). Seega on võimatu rääkida seksuaalsest identiteedist ilma põgusa sissevaateta selle “meditsiinilistele alustele”.

Seksuaalsuse teaduslik uurimine algas 19.-20 sajandi vahetusel ja selle eesmärk oli leida seksuaalsuse "seaduspärasus". Varajased seksuaalsuse uurijad nagu Krafft-Ebing, Havelock Ellis, ja Magnus Hirschfeld, aga ka 20. sajandi keskpaigast tuntumad Alfred Kinsey või Masters ja Johnson, on pannud aluse seksuaalsusega seotud ideedele, mis

mõjutavad meie arusaamu tänapäevani. Varajase seksuaalsuse uurimise peaideedeks oli: 1) seksuaalsus on loomulik osa inimeseks olemisest, 2) seksuaalsus on inimese tuumosa, mis on samaväärne vajadusega magada või süüa, 3) seksuaalsus mõjutab tugevalt inimese käitumist, 4) seksuaalne tung on olemuslikult heteroseksuaalne ja suunatud paljunemisele. Kuigi paljud seksuaalsuse uurijad ei usu tänapäeval enam seda, et seksuaalsuse peamine eesmärk on paljuneda, on teised varajased baasideed jäänud paljuski muutumata. Idee, et seksuaalsus on naturaalne ja oluline osa inimeseks olemisest, on tugevalt lääneliku seksuaalsuse arusaamadesse juurdunud ning kujundab seda tänapäevani. (Seidman 2016, 12-13)

Psühholoogia kujunemine iseseisvaks teadusharuks ning 20. sajandi alguses tekkinud psühhoanalüüsi liikumine on samuti oluliselt mõjutanud seksuaalsuse tänapäevast käsitlemist. Psühhoanalüütiline teooria populariseeris ideed, et seksuaalsuse tõeline mõistmine saab toimuda vaid läbi inimpsühholoogia süvitsi uurimise (Lehmiller 2017, 115). Seksuaalsuse käsitlemine psühholoogia kaudu tekitas olukorra, kus varem ebamoraalseks või kriminaalseks tunnistatud seksuaalvähemuslikke soodumusi hakati mõistma hoopis psüühikahäiretena (Morgan ja Nerison 1993). Suur osa 20. sajandi esimese poole seksuaaluuringutest keskendus seetõttu seksuaalsuse “kategoriseerimisele” ning ebasobivate seksuaalsete käitumiste ravile (ibid.). Alates 70ndate aastate keskpaigast ei käsitletud seksuaalvähemuslikke orientatsioone enam psüühikahäiretena ning 20. sajandi viimased kümnendid suundusid terviklikuma seksuaalkäsitluse poole (ibid.).

Tänapäeval keskendub meditsiiniline uurimine kategoriseerimise asemel rohkem seksuaalsuse ja selle eri aspektide paremale mõistmisele ning selle kujunemise põhjuste uurimisele. Bioloogilisest perspektiivist on seksuaalne orientatsioon inimeste käitumisega kaasnev kompleksne omadus, mis tuleneb endokriinsete, geneetiliste ja mittesotsiaalsete keskkonnategurite omavahelisest koostoimest (Wang 2019). Vaadeldes erinevaid neurobioloogilisi faktoreid, võib öelda, et nii isiku soolist kui ka seksuaalset identiteeti mõjutavad märkimisväärselt varases arenguperioodis asetleidvad sündmused, mille jooksul aju areneb sugunäärmete steroidhormoonide, geenide ja emapoolsete faktorite mõjul (Rosselli 2017). Seejuures on huvitav, et nendel bioloogilistel faktoritel näib olevat suurem mõju meeste seksuaalse orientatsiooni kujunemisele (Cook 2020). Kuigi uuringud on selgitanud mõningaid seksuaalse orientatsiooni toimimise ja tekke

põhjuseid, on sellealased bioloogilised teooriad ja teadmised veel puudulikud ja vajavad edasist uurimist (Wang 2019, Rosselli 2017). Bioloogiliste teooriate puudulikkuses ei saa ka väita, et seksuaalne orientatsioon oleks täielikult inimese kasvukeskkonna tulem. Teaduslikud uuringud on leidnud vähe kinnitust, et sotsiaalsed tegurid (näiteks halvad suhted vanematega, samasooliste vanematega peres kasvamine, seksuaalne ärakasutamine samasoolise poolt või varajased kokkupuuted homoseksuaalse tegevusega) mõjutaksid oluliselt inimese seksuaalset orientatsiooni (Bailey et al. 2015, 80).

Kuigi seksuaalsuse meditsiiniline mõistmine pole selle töö perspektiivist esmaoluline, on tähtis sellest siiski rääkida, sest see kinnitab, et kuigi inimene võib (mingi piirini) valida enda seksuaalset käitumist või seda, kuidas ta oma soolist või seksuaalset identiteeti väljendab, siis ei saa inimene valida oma seksuaalset orientatsiooni (Cook 2020). Seksuaalne orientatsioon näib üldjoontes olevat püsiv inimomadus, mis ei allu tahtlikele püüetele seda muuta ja kujuneb välja enne sündi või varajases nooruses (Cook 2020). Püüded seksuaalset orientatsiooni muuta on ebaefektiivsed, inimese vaimsele ja füüsilisele tervisele kahjulikud ning need avaldavad inimpsüühikale pikaajast negatiivset mõju (Alempijevic et al. 2020, Fish ja Russell 2020, Meanley et al. 2020).

1.2 Seksuaalsuse määratlemise meetodid ja mudelid

Üheks oluliseks osaks seksuaalsest identiteedist rääkimisel on arusaam, mida üldse seksuaalsus inimese jaoks hõlmab ning kuidas seda määratlema peaks. Küsimus sellest, millised inimkäitumise faktorid loovad seksuaalsust, annab aimdust, kui suur on selle osa inimese üldisest identiteedist ning kuidas see suhestub inimese elu teiste aspektidega. Seksuaalsuse määratlemise meetodid ja mudelid annavad ülevaate, mida seksuaalsuse osadena käsitletakse ning kuidas need aspektid on aja jooksul muutunud. Kuivõrd sellealaseid mudeleid on üsna palju, tutvustan ülevaate andmiseks ainult mõnda märkimisväärsemat ja huvitavamat.

Üks esimesi seksuaalse orientatsiooni olemuslikku mitmekesisust arvesse võtvaid mudeleid oli Alfred Kinsey 1940ndatel ja 1950ndatel välja töötatud homoseksuaalsuse-heteroseksuaalsuse hindamisskaala. Kinsey mudel määratleb inimeste seksuaalsust setismepunktilisel skaalal täielikult heteroseksuaalsest kuni täielikult homoseksuaalseni.

Ehkki Kinsey skaala arvestab inimeste seksuaalsuse loomuliku varieeruvusega, ei identifitseeri see siiski teisi seksuaalsusi peale hetero- ja homoseksuaalsuse. Kinsey skaala seksuaalsuse määratlus on suunatud peamiselt käitumisele ning ei arvesta inimese psüühiliste reaktsioonidega, nagu näiteks ihad ja fantaasiad. Vaatamata mõningatele puudustele on Kinsey skaala üks tänaseni tuntumaid seksuaalse orientatsiooni mõõtmise mudeleid. (Swan 2018, 20-22)

Fritz Kleini 1993. aastal avaldatud seksuaalse orientatsiooni võrgustik (Klein Sexual Orientation Grid, lüh. KSOG) on edasiarendus Kinsey skaalast, mis üritab paremini arvestada seksuaalsuse mitmetahulise olemusega. Klein keskendub käitumise asemel peamiselt seitsmele muutujale, mis on tema jaoks olulised, et mõista seksuaalsust. Need seitse muutujat on: seksuaalne külgetõmme, seksuaalkäitumine, seksuaalsed fantaasiad, emotsionaalsed eelistused, sotsiaalsed eelistused, heteroseksuaalne-homoseksuaalne eluviis ja enesemääratlus. KSOG vaatleb iga eelpool mainitud muutujat eraldi Kinsey-sarnasel seitsmepunktilisel skaalal, mis asetab iga muutuja eraldi vahemikku väärtusega täielikust heteroseksuaalsusest kuni täieliku homoseksuaalsuseni. (Swan 2018, 23-26)

Osaliselt Kinsey ja Kleini skaalade kriitikana, aga ka üldisemaks mõttemänguks sellest, kuidas seksuaalsust peaks määratlema, lõi Sell 1996. aastal endanimelise seksuaalse orientatsiooni määratlemise mudeli (The Sell Assessment of Sexual Orientation, lüh. SASO). Selli mudel koosneb kaheteistkümnest valikvastustega küsimusest, mis jagunevad kolme alamkategoriasse. Kuus küsimust määratlevad seda, kelle vastu inimene tunneb seksuaalset külgetõmmet. Neli küsimust käsitlevad inimese seksuaalkäitumist. Viimased kaks vaatlevad inimese seksuaalset identiteeti. Analüüsides nende küsimuste vastuseid, jagab Sell seksuaalsed orientatsioonid nelja kategooriasse: heteroseksuaalsus, homoseksuaalsus, biseksuaalsus ja aoseksuaalsus. Selli mudel ei ürita autori enda sõnul olla kõikehõlmav ja lõplik seksuaalsuse määratlemise viis, vaid kutsub üles mõtlema sellele, mida seksuaalse orientatsiooni määratlus peaks üldsegi hõlmama. (Sell 1996)

Üks kõige uuemaid seksuaalsuse määratlemise mudeleid on 2015. aastal avaldatud Sari van Andersi seksuaalsete konfiguratsioonide teooria (Sexual Configuration Theory, lüh SCT). Van Andersi teooria eesmärgiks on luua seksuaalsuse käsitlemise viis, mis vaatleb seksuaalsust läbi enama kui ainult orientatsiooni, olles seejuures kooskõlas

viimaste teaduslike arusaamadega inimese seksuaalsuse erinevatest aspektidest ja esinemise variatsioonidest. SCT on keeruline ja mitmetahuline seksuaalsuse kaardistamise vahend, mis üritab seletada erinevaid aspekte, mis üldse kuuluvad inimese seksuaalsuse alla ning mida need erinevad seksuaalsuse osad tähendavad. SCT jagab seksuaalsuse kaheks osaks, millest üks osa väljendub läbi partneri (*partnered sexuality*) ja teine väljendub ilma partnerile suunatuse (*solitary sexuality*). Need seksuaalsuse osad jagunevad omakorda neljaks parameetriks. (van Anders 2015)

Esimene parameeter on sugu ja sooväljendus, mida van Anders käsitleb eraldi. TSC juures on oluline määratleda mitte ainult seda, millise soo/sugude vastu tunneb inimene külgetõmmet, vaid ka seda, millised sooväljendused (või nende erinevad kombinatsioonid) on inimese jaoks atraktiivsed (van Anders 2015, 1189-1193). Teine parameeter on seksuaalsuse väljendus läbi partnerite arvu, viidates sellele, mitmele partnerile inimene oma seksuaalsust parasjagu väljendab või on üldsegi soov väljendada (selle juurde kuulub ka soov olla ilma partnerita)(*ibid.*, 1193). Kolmas parameeter on erootilisus ja hoolitsus, mis käsitleb erinevaid viise, kuidas erootiline erutus ja vajadus helluse/hoolitsuse/turvalisuse järgi on seotud inimese seksuaalse väljendusega partneri suunas (*ibid.*, 1196). Kuigi paljudel juhtudel väljendub erootilisus ja hoolitsus inimese seksuaalsuses korraga, võivad need kaks aspekti olla omavahel ka täiesti lahutatud või veel mingites muudes seostes, mõjutades sellisena oluliselt inimese seksuaalsust. TSC viimane parameeter on seksuaalsus ehk need osad inimese partnerile suunatud seksuaalsusest, mis ei mahu eelnevalt mainitud kategooriate alla või mida alles läbi seksuaalsuse uuringute avastatakse (*ibid.*, 1197). Kuigi van Anders ei too selle parameetri juures kindlaid näiteid, siis ta spekulereib, et inimese seksuaalset identiteeti oluliselt mõjutavate faktoritena võiks veel käsitleda näiteks vanust või nõusoleku alusel väljendatud vägivaldset või jõudünaamikatega mängivat seksuaalsust (*ibid.*, 1197). SCT eesmärk on läbi empiiriliste uuringute ja elukogemuste kontseptualiseerida paljusid erinevaid seksuaalseid identiteete. SCT ei aktsepteeri ja kaardista mitte ainult hetero-homo, bi- või aoseksuaalsust, vaid ka paljusid teisi seksuaalseid identiteete ning segaidentiteete, mis moodustuvad läbi selle, kuidas seksuaalne identiteet suhestub inimese soolise väljendusega, partnerite arvuga või romantiliste/erootiliste tunnetega (van Anders 2015). Nõnda jätab SCT ruumi väga paljudele seksuaalsetele identiteetidele, nagu

näiteks *butch lesbi*, *queer* või demiseksuaal, aga ka potentsiaalsetele uutele identiteetidele, mida pole veel avastatud.

Van Andersi seksuaalsuse määratlemise mudelis on näha sarnaseid jooni Dennis Dailey (1981) *Circles of Sexuality* teooriaga. Dailey teooria pole otseselt inimese seksuaalsuse määratlemiseks, vaid pakub laiemat raamistikku seksuaalsuse mõistmiseks. Dailey jagab seksuaalsuse aspektid viide ringi, mis kõik on omavahel seotud. Need Dailey välja toodud viis seksuaalsuse ringi on:

1. Sensuaalsus- iseenda ja oma partneri keha naudinguline kogemine, mis väljendub nii psühholiigistest kui ka füsioloogilistes reaktsioonides. See hõlmab näiteks inimese kehalist reaktsiooni puudutusele, aga ka inimese fantaasiaid ja taju oma kehast. (ibid., 316)
2. Intiimsus- lähedusevajadus teiste inimestega läbi vastastikuste suhete, mille alla kuuluvad näiteks sellised aspektid nagu armastus, hoolitsus, kiindumus, vastastikune usaldus ja mõistmine. (ibid., 319)
3. Identiteet- isiklik taju oma seksuaalsusest ja soost ning selle väline väljendus ja määratlus. (ibid., 321)
4. Seksuaalne tervis ja reproduktsioon- hoiakud ja käitumine seoses seksuaalsuse tervislike ja reproduktiivsete aspektidega ning nende hoiakute ja käitumise tagajärjed üksikinimesele ja ühiskonnale. (ibid., 324)
5. Seksualiseerimine- seksuaalsuse kasutamine teiste inimeste käitumise ja hoiakute mõjutamiseks. Seksuaalsuse ja võimudünaamikate omavaheline suhestumine ja seksuaalsusega seotud kommunikatsioon (või selle puudus). (ibid., 326)

Nende viie ringi keskmes on lisaks veel sotsiaalne ja kultuuriline kontekst (näiteks religioon, rass, majanduslik olukord, poliitika ja teadus, seadused ja perekondlikud mõjutused), mis mõjutavad kõiki viit seksuaalsuse ringi (Dailey 1981). Dailey arvates pole võimalik seksuaalsuse viide eelpoolkirjeldatud kategooriat vaadata väljaspool sotsiaalset ja kultuurilist konteksti. Dailey mudelit kasutatakse näiteks sotsiaaltöös ja psühholoogilises nõustamises, et pakkuda inimestele oma seksuaalsuse terviklikuks mõistmiseks raamistikku (Turner 2020).

Ülevaade seksuaalsuse määratlemise mudelitest näitab, kui palju võib erineda inimese seksuaalne määratlus juba olenevalt teoreetilisest lähenemisest. Nõnda võib üks ja seesama inimene olla erinevate teoreetiliste mudelite järgi näiteks mõningate homoseksuaalsete kalduvustega heteroseksuaal, aga ka meeste suhtes a-romantiline biseksuaal. Nii keeruline ja rohkelt mikroidentiteete hõlmav seksuaalsuse määratlus, nagu on esitatud seksuaalse konfiguratsiooni teorias, ei pruugi olla alati vajalik, kuid siiski leian, et SCT on olemasolevate mudelite seast üks terviklikumaid. Esmalt juhib see oma eelkäijatest rohkem tähelepanu sellele, kui paljudest erinevatest aspektidest seksuaalne identiteet koosneb ning kuidas seksuaalsuse mõistmine on jätkuvalt arenev protsess. Teisalt on seksuaalsuse ülitäpne kaardistamine äärmiselt kasulik oma identiteedis kahtlevale või seda alles kujundavale inimesele. Teaduslike või akadeemiliste järelduste tegemiseks on seksuaalset identiteeti võimalik üldistada, kuid inimese enda mõistmise perspektiivist ei pruugi need üldistused alati olla kasulikud.

1.3 Seksuaalse identiteedi kujunemine kui universaalne protsess

Huvi seksuaalse identiteedi kujunemise vastu eraldiseisva protsessina ja mitte osana üldisest identiteediloomest saab siduda seksuaalvähemuste kerkimisega teadusuuringute huviobjektiks. Kuigi seksuaalse identiteedi kujunemise kirjeldamine sai alguse soovist mõista homoseksuaalsust kui kõrvalekallet normatiivsest, siis näitab hilisem heteroseksuaalsuse kujunemise mudel, et seksuaalse identiteedi kujunemine on seksuaalsusest olenemata universaalne protsess.

Homoseksuaalse identiteedi kujunemise teooriad hõlmavad endas enamasti kirjeldust etappidest, mida inimene oma seksuaalvähemusliku identiteedi mõistmiseks (ja mõtestamiseks) läbib. Kuigi homoseksuaalse identiteedi kujunemise teooriaid on mitmeid, näitab nende analüüs, et vaatamata teatavatele erinevustele, on erinevate inimeste seksuaalsuslike eneseotsingute protsess laias plaanis sarnane. Siiski ei suuda üksi teooria lõpuni hõlmata kõiki võimalikke variatsioone identiteediloomest. (Cox ja Gallois 1996)

Cassi 1979. aastal avaldatud teoreetiline mudel homoseksuaalse identiteedi kujunemisest on laialdaselt aktsepteeritud. Cass kirjeldab etappe, mida läbides jõuab

inimene selgusele oma homoseksuaalses identiteedis ning on üha rohkem valmis end sellega ka avalikult identifitseerima.

Teoreetiline mudel homoseksuaalse identiteedi kujunemisest jagab protsessi kuude etappi:

1. Identiteedisegadus- kultuuri heteronormatiivsete mõjutuste tõttu arvab inimene vaikimisi, et ta on heteroseksuaalne, kuid puutudes kokku homoseksuaalse käitumise või külgetõmbega, mõistab ta, et võib olla hoopis homoseksuaalse identiteediga. Tekib esimene kahtlus enda seksuaalses identiteedis ja küsimus olemusest. (Cass 1979, 222-225)
2. Identiteedi võrdlus- tundmus, et ta võib olla homoseksuaalse identiteediga, paneb inimese tundma end eraldatuna ja võõrana oma senisest sotsiaalsest võrgustikust. Oma identiteedi võrdlemine senise tuttava kogukonnaga paneb inimese tundma end erandliku ja üksikuna, nagu keegi ei mõistaks teda. (ibid., 225-229)
3. Identiteedi tolereerimine- inimene muutub oma identiteedis sisemiselt kindlamaks, mis muudab võimalikuks keskenduda oma sotsiaalsetele, emotsionaalsetele ja seksuaalsetele vajadustele. Kasvav sisemine kindlus suurendab veelgi inimese konflikti tema väljapoole paistva ja sisemiselt tunnetatud identiteedi vahel, tuues kaasa üha sügavama teistest võõrandumise. Võõrandumistunde leevendamiseks otsib inimene kontakti homoseksuaalse kogukonnaga. (ibid., 229-231)
4. Identiteedi aktsepteerimine- kontakt homoseksuaalse kogukonnaga normaliseerib inimese jaoks tema seksuaalset identiteeti. Ta ei kahtle enam oma kogukondlikus kuuluvuses ja seksuaalses identiteedis, kuid ei rakenda seda veel avalikult oma üldise identiteedi osana. (ibid., 231-232)
5. Identiteedi uhkus- inimene tajub konflikti enda seksuaalse identiteedi positiivsena mõtestamise ja ühiskonna negatiivse, ümberlukkava suhtumise vahel. Selle konflikti vähendamiseks vastandab inimene enda “head homoseksuaalset” ja “võõrast negatiivset heteroseksuaalset” kogukonda. Inimene tunneb uhkust oma seksuaalsuse üle, kuid viha sotsiaalse tagasilükatuse vastu. Inimene satub üha rohkem olukordadesse, milles ta ka avalikult identifitseerib ennast läbi oma homoseksuaalse identiteedi, kuid olukorrast olenevalt ei avalda oma õiget seksuaalsust alati. (ibid., 233-234)

6. Identiteedi süntees- inimene ei pea vajalikuks heteroseksuaalse ja homoseksuaalse kogukonna vastandamist ja märkab sarnasusi endast erineva seksuaalse kuuluvusega inimestega. Isik on võimeline väljendama oma välimist identiteeti kooskõlas sisemisega ja integreerib oma seksuaalsuse teiste identiteedi osadega. (ibid., 234-235)

Kuigi homoseksuaalse identiteedi kujunemine päädib identiteedi sünteesiga, ei tähenda see, et kõik seksuaalvähemuslikud inimesed jõuaks sünteesini ning tihti pole see ka kultuuriliselt võimalik. Seksuaalse identiteedi kujunemine ei läbi alati kõiki Cassi kirjeldatud etappe ning võib misiganes etapis ka regresseeruda. Kõigis homoseksuaalsuse kujunemise faasides mängib identiteedi aktsepteerimisel olulist rolli inimese enda ja teda ümbritseva sotsiaalse ringkonna suhtumine. Eriti just varajastes identiteediloo faasides on halbadel kogemustel suur mõju ning need võivad viia tõelise seksuaalsuse peitmiseni, mis toob kaasa negatiivse mõju inimese enesetunnetusele ja vaimsele tervisele. (Cass 1979)

Sarnaselt homoseksuaalse identiteedi kujunemisele vaadeldakse ka heteroseksuaalse identiteedi kujunemist protsessina. Heteroseksuaalsuse kujunemine on paralleelselt nii individuaalse kui ka sotsiaalse identiteedi kujunemise protsess, mis on mõjutatud bioloogilistest faktoritest, mikro-sotsiaalsest kontekstist, normatiivsetest soorollidest ja sotsialiseerumisest, kultuurist, religioosest kuuluvusest, homonegatiivsusest, seksuaalsetest eelarvamustest ja privileegidest. See protsess koosneb faasidest, mille läbimine ei pruugi olla lineaarne protsess ning ka viimasesse faasi jõudmine ei tähenda, et inimene ei võiks elu jooksul mõnda teise identiteedi kujunemise etappi tagasi minna või nende vahel pidevalt liikuda. (Worthington et al. 2002)

Heteroseksuaalse identiteedi kujunemise faasid:

1. Passiivse seotuse faas kirjeldab olekut, milles inimene võtab vaikimisi omaks Lääne kultuuriruumis ühiskondlikult normatiivse heteroseksuaalsuse, ilma seda identiteeti enda jaoks mõtestamata. (Worthington et al. 2002, 515-516)
2. Aktiivse avastamise faas kirjeldab seksuaalsete vajaduste, väärtuste, orientatsiooni ja tegevuseelistuste ning partneri omaduste ja enda seksuaalsete väljendusviiside sihipärast uurimist ja hindamist. Oma seksuaalsuse avastamine juhindub teadlikest otsusest ning võib olla nii tunnetuslik või käitumuslik. Inimene hakkab tajuma enda kuulumist heteroseksuaalsesse kogukonda kui

domineerivasse sotsiaalsesse gruppi. Aktiivse avastamise faas on tavaliselt seotud täiskasvanuks saamise bioloogiliste muutustega, kuid võib avalduda ka ükskõik mis muul ajal inimese elu jooksul. (ibid., 516-518)

3. Hajumise faasis inimene ei tegele aktiivselt enda identiteedi avastamisega ega tunne sellega ka seotust. See faas on tihti ajendatud kriisist. Hajumise faas võib näida sarnane aktiivse avastamise faasiga, kuid seda iseloomustab mõtlematu ja juhuslik käitumine, mis on ajendatud segadusest oma identiteedi ja teiste eluvaldkondade suhtes. Hajumise faasis inimene ei taju oma tegude põhjuseid ning on valmis seksuaalselt/romantiliselt katsetama ilma, et need katsetused oleks suunatud mingi kindla eesmärgi suunas. Hajumise faasis kogetav segadus oma identiteedis võib olla mõjutatud mitmetest erinevatest vaimsetest probleemidest, mille tõttu on vahel hajumise faasist väljumiseks vajalik kõrvaline psühholoogiline abi. (ibid., 518)
4. Süvenemise ja pühendumise faasi iseloomustab inimese pühendumine enda poolt oluliseks määratud seksuaalsetele vajadustele, väärtushinnangutele, seksuaalsele sättumusele ja/või tegevuseelistustele, partneri omadustele ja seksuaalse väljenduse viisidele. Süvenemise ja pühendumise faasi võib jõuda läbi aktiivse avastamise, aga ka otse uurimata seotuse faasist. (ibid., 519)
5. Süntees on heteroseksuaalse identiteedi kujunemise viimane faas, mida iseloomustab enda heteroseksuaalse identiteedi täielik mõistmine ja sellise seksuaalse identiteedi loome, mis rahuldab inimese enesemääratluse vajadust ja mõjutab tema suhtumist ja käitumist teiste hetero- ja homoseksuaalse identiteediga inimeste suhtes. Sünteesi faasi on võimalik jõuda ainult läbi süvenemise ja pühendumise faasi (millele on eelnenud aktiivse avastamise faas). Kõik inimesed ei pruugi oma heteroseksuaalse identiteedi kujunemises mitte kunagi jõuda sünteesi faasi. (ibid., 519-520)

Heteroseksuaalse ja homoseksuaalse identiteedi kujunemise kirjeldustes esineb mitmeid sarnaseid jooni ning näiteks Dillon et al. (2011, 655) on väitnud, et läbi Worthington et al. (2002) heteroseksuaalsuse kujunemise mudeli oleks võimalik seletada seksuaalse identiteedi kujunemist kui universaalset protsessi, mille faasid on sarnased olenemata inimese seksuaalsest identiteedist. Kokkuvõtvalt saab kujunemise mudelite põhjal öelda, et seksuaalne identiteet on läbi mitme etapi aktiivselt mõtestatud identiteet,

mis oma lõplikus olekus on integreeritud inimese teiste identiteedi osadega. Seejuures ei tähenda, et inimesed jõuaks alati oma identiteedi täieliku integreerimise/sünteesi faasi ning tihti on inimesel võimalik oma seksuaalse identiteediga samastuda ainult mingites aspektides või valikulistes sotsiaalsetes olukordades. Positiivse seksuaalse identiteedi loomine on oluline inimese vaimsele tervisele ning seksuaalsuse allasurumine kahjustab inimese üldist heaolu. Positiivse seksuaalse identiteedi loome on mõjutatud sotsiaalsetest ja kultuurilistest hoiakutest inimese areneva identiteedi suhtes. Kuigi halbade kogemuste tõttu võib inimene valida end mitte läbi oma seksuaalse identiteedi defineerida, siis nagu ka eespool mainitud, on seksuaalsuse allasurumisel mitmeid negatiivseid tagajärgi. Vaimse tervise huvides on oluline, et seksuaalse identiteedi kujunemine jõuaks läbi eespool mainitud etappide sünteesi faasi või selle lähedale, olenemata sellest, kas tegu on heteroseksuaalse või vähemuseksuaalse identiteediga.

1.4 Kuidas rääkida seksuaalsusest?

Tihti kasutatakse akadeemilises kirjanduses seksuaalse orientatsiooni ja seksuaalse identiteedi mõistet samatähenduslikult. Kuigi see võib tunduda esmapilgul ebaolulise eristusena, siis pean selle töö raamistikus oluliseks läbivalt seksuaalse identiteedi mõiste kasutamist. Minu arvates seab seksuaalne identiteet esikohale seksuaalsuse eespool käsitletud mitmekülgse teoreetilise põhja ning rõhutab selle laiahaardelist mõju inimese üldisele identiteedile. Seeläbi ei keskendu see ainult väga kitsale aktipõhisele seksuaalsuse defineerimisele, mida võib kohata orientatsiooni termini kasutamisel. Seksuaalsuse identiteedipõhine käsitlus seab esiplaanile inimese enda mõtestatud arusaama tema seksuaalsusest, mis põhistab ennast eespool kirjeldatud muutumatusse seksuaalsesse orientatsiooni, mis on välja kujunenud läbi teatud etappide, kuid siiski avatud võimalikele muutustele enesemääratluses. Selline käsitlus arvestab seksuaalsuse sotsiaalsete aspektidega, mis lubab vaadelda selle väljendumist inimese laiemas identiteedis ning seoses kultuuriliste ja sotsiaalsete mõjutustega.

2. Religioosse ja kristliku identiteedi ühisosa

Nii religioon kui seksuaalsus kuuluvad inimese identiteedi suurtesse kategooriatesse, mis mõjutavad oluliselt nii inimese minataju kui ka maailmast arusaamist. Samuti mõjutavad need kategooriad teineteist. Kristlikust perspektiivist on seksuaalsuse käsitus erinevaid, kuid kindlasti pole tegu kõige olulisema teemaga usus sees. Kristliku seksuaalõpetuse teemalisi debatte ja arutelusid on läbi ajaloo olnud palju ning nende terviklik tutvustamine oleks magistritöö mahtu arvestades võimatu ja antud töö perspektiivist ka tarbetu. Antud peatükk vaatlleb väga põgusalt seksuaalse identiteedi uurimist, keskendudes peamiselt viimase aja trendidele ning identiteedipõhisele käsitlusele, et asetada antud magistritöö laiemasse konteksti.

2.1 Seksuaalne identiteet kristlikus kontekstis

Vaadeldes seksuaalse ja kristliku identiteedi senist uurimiskäiku, ilmneb kaks peamist teemakäsitlust iseloomustavat mustrit. Esmalt arusaam, et seksuaalse ja kristliku identiteedi ristumiskohas on konflikt. Selle konflikti mõistmine, seletamine ja lahendamine on innustanud mitmeid eri valdkondade uurimusi ja teoloogilist arutelu. Teiseks iseloomustab seksuaalsest identiteedist rääkimist suhtumine nagu oleks seksuaalne identiteet olemuslikult vaid *queer* asi. Seksuaalset identiteedi käsitledes on tendents selle alla mõista ainult LGBT¹ identiteete ja mitte heteroseksuaalsust homogeense eraldiseisva identiteedina. Näiteks väljendub see mõningates religiooniteemalistes akadeemilistes artiklites, milles kasutades väljendit "*sexual identity*" räägitakse üsna üheselt ainult LGBT-kogukonnast (näiteks Yarhouse ja Saduski 2021). Seksuaalsuse ja religiooni ühisosa uurimine on identiteedi perspektiivist peamiselt tähendanud kristliku LGBT-kogukonna identiteedi konflikti uurimist (Hinman ja Lacefield 2020, Houghton ja Tasker 2021, Levy ja Edmiston 2013, Levy ja Reeves 2011, Shuck ja Liddle 2001, Toft 2014). See on omane ka laiemale seksuaalsuse uurimisele, milles tihti normatiivse käsitusena võetakse heteroseksuaalsust iseenesestmõistetava

¹ LGBT tähistab lühendina lesbi, gei, bi, trans ja ka teisi seksuaal/sooidentiteete.

nähtusena, mis ei vääri uurimist (Dean ja Fischer 2020b, 2). Kristlusele on omane seksuaalsuse reguleerimine, mis loob seksuaalseid hierarhiaid, mille tipus on heteroseksuaalsus (Grove 2016, 524). See kristlik heteroseksuaalsus on omakorda defineeritud läbi idealistliku käsitluse, mis seab seksuaalsuse kindlasse raamistiku. Seeläbi asetab hierhia marginaalsesse olukorda mitte ainult seksuaalvähemuslike identiteetidega inimesed, vaid ka heteroseksuaalid, kes ei sobi kindlalt defineeritud seksuaalsuse piiridesse (Page ja Yip 2021b, 1-2). Seetõttu ei saa väita, et heteroseksuaalse identiteedi käsitlemine kristlikus kontekstis oleks põhjendamatu.

Varasemad uuringud on leidnud, et kristlik identiteet mõjutab inimese seksuaalsuse taju ka väljaspool seksuaalvähemuslike identiteete. Teadustööd on näidanud, et tugev religioosne kuuluvus mõjutab noorte seksuaalkäitumist, nihutades seksuaalsusega seotud tegevustega alustamise ea hilisemaks (Burdette ja Hill 2009, Koletic et al. 2021, Paul et al. 2000). Religioon mõjutab inimeste seksuaalset käitumist abielus ning on seotud kõrgema abielusisese rahuloluga ja vähenenud abieluvälise seksuaalkäitumisega (Atkins, Baucom ja Jacobson 2001, Burdette et al. 2007, Fraser et al. 2021). Suurem religioosne osavõtt on seotud konservatiivsete seksuaalsete vaadete ja seksuaalkäitumisega (Visser et al. 2006). Uurimused on ka leidnud, et religioon mõjutab noorte naiste seksuaalse identiteedi tekkimist, arusaamu sellest ja seksuaalkäitumist (Claney et al. 2020, Perera ja Swartz 2021, Sharma 2008). Samuti on leitud, et kristlased usuvad suurema tõenäosusega vägistamisega seotud müüte, mis on juurutatud ohvrit süüdistavasse käitumisse ja "puhtuse kultuuri" (Edwards et al. 2011, 770; Ensz ja Jankowski 2017, Owens et al. 2021). Vägistamisega seotud müütide definitsioon on "eelarvamuslikud, stereotüüpsed või valed uskumused vägistamise, vägistamisohvrite ja vägistajate kohta" (Edwards et al. 2011, 762). Näiteks väljenduvad need arusaamades, et vägistamises on süüdi naise esilekutsuv riietus, naised valetavad tihti vägistamise kohta või abielus on partnerite vaheline seksuaalne vägivald võimatu (Edwards et al. 2011, 763-768).

Kristliku ja seksuaalse identiteedi ühisosas on uuritud, kuidas inimesed lahendavad nende kahe identiteedi konflikti. Religioossete LGBT identiteediga inimeste kogemustel põhinevad uuringud näitavad, et tunnetusliku konflikti lahendamiseks oma usu sees kasutatakse tavaliselt religiooni ümbermõtestamist ja avatuma religioosse kogukonnaga liitumist (Hinman ja Lacefield 2020, Houghton ja Tasker 2021, Levy ja Edmiston 2013, Levy ja Reeves 2011, Shuck ja Liddle 2001, Toft 2014, Woodell et al. 2015, Weber

2020). Kristlusele isikliku tähenduse andmine kui strateegia ebasobivate õpetustega tegelemiseks, pole omane ainult LGBT-kristlastele, vaid sama võtet on täheldatud ka abordi küsimuse mõtestamisel katolikus kontekstis (Misthal ja Dannefer 2010) ning laiemalt katoliiklike naiste religioosse identiteedi kujunemises (Ecklund 2005).

Seksuaalsuseteemaline teoloogiline arutelu on jätkuvalt päevakohane üldise teoloogilise diskussiooni sees, kuid nendel teemadel puudub konsensus. Meelevaldselt võib eristada traditsioonilisemat/konservatiivsemat ja liberaalsemat suunda, kuid isegi sellised eristused ei ütle palju seksuaalsusest rääkimise viiside, strateegiate ja peenhäälestuse kohta, vaid tõmbavad piiri peamiselt seksuaalvähemuste aktsepteerimise küsimuses. Identiteedipõhine seksuaalkäsitlus kristluses näitab, kuidas liberaalsed ja konservatiivsed teoloogid võivad tihti erineva eesmärgi saavutamiseks kasutada samasuguseid argumente. Kuigi seksuaalne identiteet on LGBT-teoloogias laialdaselt kasutatud vahend, kuidas tuua teoloogilise arutelu keskmesse inimese kogemused, siis on ka osa *queer* teolooge seksuaalsete identiteetide sildistamise vastu (Stuart 2015, 25). Enda arusaamu poststrukturealistlikesse seksuaalsuse ja soolisuse teooriatesse põhistades leiavad palju *queer* teoloogid, et peaksime seksuaalsusest mõtlema väljaspool ei millelegi põhinevaid ja kultuuriliselt loodud binaariad ja määratlusi, mis piiravad meie arusaama (ibid., 25). Kristlikus õpetuses on identiteetidest loobumine seotud arusaamaga, et läbi kristluse minetab inimene oma eelnevad identiteedid ja saab täiesti teiseks (ibid., 24). Sellel põhineb ka konservatiivsem arusaam, et seksuaalne identiteet on seksuaalsuse sidumine erootiliste tunnete ja patuga ning selline käsitlus viib eemale kristluse tegelikust seksuaalsest moraalist (Anderson 2013, 607; Hannon 2014, Harris et al., 453). Kuivõrd traditsiooniline kristlik moraal lubab ainult heteroseksuaalseid suhteid, siis on konservatiivsest plaanist seksuaalse identiteedi mitte käsitlemine viis, kuidas eemaldada või teha nähtamatuks LGBT-identiteediga inimesed. *Queer* teoloogias on identiteedi minetamine seotud normatiivse ja rõhuva seksuaalse käsitluse lõhkumisega, et luua aktsepteerivam käsitlus (Stuart 2015, 25).

Mõlemast perspektiivist seksuaalse identiteedi vastu argumenteerimine ei arvesta inimeste elukogemustega ning vajadusega ennast mõtestada. Anderson (2013, 621) toob

välja, kuidas seksuaalsuse aktipõhine käsitlus² eemaldab seksuaalvähemuslikud inimesed nende elukogemustest ning käsitleb neid seeläbi poolikult.

Stuart (2018, 18) tõdeb, et teoloogiline seksuaalsuse debatt, mis on viimasel ajal peamiselt keskendunud seksuaalvähemuste küsimusele, on muutunud paljuski ettearvatavaks, ebahuvitavaks ja elujõutuks, kuid on innustanud laiemat debatti inimese seksuaalsusest ja selle erinevatest aspektidest. Vajadust mitmekülgsema diskussiooni järele rõhutab ka Cornwall (2021), kes leiab, et liiga tihti on seksuaalsusest rääkimine hoopis arutlus piirküsimuste ja marginaalsete identiteedite üle, mis jätab väärarusaama, nagu normatiivsed heteroseksuaalsed suhted ja käitumine ei vajaks üldse tähelepanu. Ta leiab, et on mitmeid kristlikke seksuaaleetika küsimusi, milles konservatiivsed ja liberaalsed teoloogid omavad ühisosa ja kaardistab võimalike tulevikuküsimustena intersoolisuse ja transsoolisuse, poliüamooria ja ka BDSM teemad (Cornwall 2021).

Olulise küsimusena kristlikus seksuaalkäsitluses on ka trauma ja seksuaalvägivalda teemadega tegelemine. See hõlmab nii kirikusiseselt tehtud trauma tunnistamist ja püüet seda lahendada kui ka väljaspool kirikut vägivalda kogenud ohvritele toe pakkumist (Moles 2017, Ott 2021). Seksuaalse identiteedi perspektiivist on oluline terviklik lähenemine, mis toetaks inimese seksuaalse ja religioosse identiteedi arengut ja lõimumist, et seeläbi tugevdada inimese suhet Jumala ja kristliku kogukonnaga.

2.2 Seksuaalne identiteet Eesti kristlikus kontekstis

Seksuaalsest identiteedist rääkimine ühtib Eesti kristlikus kontekstis eelpool mainitud laiema mustriga, milles see tuleb esile peamiselt seoses homoseksuaalsuse teemadega. See ilmneb vaadeldes nii Eesti Kirikute Nõukogu (EKN) avaldusi, aga ka Kiriku ja Teoloogia artikleid ning laiemalt meediakajastust seoses religiooni ja seksuaalsusega. Eesti kogukonna siseselt on nendesse teemadesse suhtumine varieeruv, kuid pigem on üldine trend traditsiooniline/konservatiivne.

EKN seksuaalsuse käsitluse järgi on inimene seksuaalne olend, kelle terviklikkus saavutatakse mehe ja naise vahelises suhtes. Seksuaalsus baseerub armastusele, mis

² Aktipõhine käsitlus tähendab, et seksuaalsuse määramisel peetakse oluliseks ainult seksuaalkäitumist, jättes kõrvale teised tähtsad osad näiteks armastus, intiimsus või inimese isiklik enesemääratlus.

nõuab pühendumist. See pühendumus võib väljenduda nii paarisuhtes kui ka tsölibaadis, mis on täielik pühendumine Jumalale. Seksuaalsuse eesmärk on saada lapsi, kelle kasvamise parimaks tugisüsteemiks peetakse naise ja mehe vahelist abielu. EKN üldist seksuaalsusest rääkimise strateegiat iseloomustab tugev viitamine Piiblile ja seksuaalse identiteedi teemaliste teoloogiliste arutelude eiramine. Seksuaalsuse puhul ei kasutata identiteedipõhist käsitlust, vaid räägitakse aktidest ja instinktides, kuigi heteroseksuaalsuse puhul rõhutatakse selle seost armastuse ja pühendumisega. (Eesti Kirikute Nõukogu 2008)

Üldine seksuaalsuse ja kristluse teemaline arutelu ei järgi EKN esitatud ühtset konservatiivset visiooni, vaid seda iseloomustab arvamuste paljusus ning ka tugev liberaalsema teoloogilise poole olemasolu. Väljaspool seksuaalvähemuste debatti jääb kõlrama vajadus seksuaalsuse teemaliste arutelude järele. 2019. aastal toimunud Eesti Seksuaaltervise Liidu konverentsil "Seksuaalsus ja religioon - ühisosa otsides" mainisid kirikusisese diskussiooni vajadust nii Nõmmik, Riistan kui ka Karo. Nõmmik (2019) rõhutas, et aeg on rääkida seksuaalsuse kõikidest aspektidest ning vähendada seksuaaltervisest rääkimisega kaasaskäivat stigma. Karo (2019) tõi välja kristliku seksuaalkäsitluse ensekriitilise refleksiooni vajadust ning toonitas seejuures kristliku seksuaalkäsitluse juures armastust ning holistliku lähenemise olulisust.

Religiooni ja seksuaalse identiteedi ühisosa on Eestis uurinud Weber (2020), kes leidis, et homoseksuaalse sättumusega kristlased ei tunne konflikti oma seksuaalse ja kristliku identiteedi vahel. Biseksuaalsuse teoreetilisest käsitlusest andsin põhjalikuma ülevaate oma bakalaureusetöös (Savik 2019), tuues välja, et biseksuaalne identiteet on kristluses enamasti nähtamatu ning väheuuritud.

2.3 Religioosse ja seksuaalse identiteedi interseksionaalsus

Interseksionaalsus on raamistik, mis lubab vaadelda erinevaid faktoreid, näiteks rass, sugu, seksuaalsus, klass ja religioon, et mõista, kuidas nende omavaheline vastastikmõju asetab inimese marginaalsesse või privilegeritud seisusse (Collins ja Bilge 2016, 2). Kuna inimese identiteet on alati tajutud tervikuna, siis mõjutavad ka selle erinevad osad inimese elu tervikuna läbi keeruliste koosluste (ibid., 2). Interseksionaalsus näitab, kuidas toimuvad erinevad kaasatuse ja kõrvalejätuse

protsessid, kuidas erinevad omavahel põimunud ebavõrdsused kujunevad ning kuidas toimub nende taastootmine (ibid., 15).

Religiooni ja seksuaalsuse interseksionaalne käsitlus rõhutab esiteks seda, et uuritav nähtus on alati muutuv, arenev ja suhestuslik, olles mõjutatud kõigist inimese identiteedi aspektidest (Page ja Yip 2021b, 8). Teiseks, interseksionaalsuse põhiline rõhuasetus on võim ja võimudünaamikad ning kuidas need on tajutud inimese igapäevakogemustes, aga ka suuremates süsteemides/institutsioonides. (ibid., 6). Ühelt poolt on kristluses võimu küsimus selles, kuidas erinevad identiteedid seavad inimesi marginaalsesse olukorda religiooni sees (seda nii seksuaalvähemusliku identiteedi kui ka tavapäratu heteroseksuaalsuse väljenduses). Teisalt aga on küsimuseks, missuguste identiteetidega inimesed on üldse kristliku seksuaalkäsitluse kujunemisel mänginud peamist rolli. Traditsioonilised võimu ja kontrollimise muustrid on tavaliselt loodud konkreetsete identiteetidega (mees, heteroseksuaalne, valge, keskklass) inimeste religioosete tõlgenduste läbi (ibid., 10). Seejuures on oluline küsida, kas nende identiteetide üliluslikkus tuleneb kristlikust usust endast või on need domineerivad võimudünaamikad loodud ja üleval hoitud inimeste poolt, kellel nendest kasu on.

Seksuaalsuse ja võimu ristumiskoht on tihti kasvualaks vägivaldale, seda nii personaalsel kui ka süsteemsel tasandil. Seega on seksuaalsuse ja kristluse interseksionaalsus oluline mitte ainult üksikinimese minataju, vaid ka kristliku seksuaaleetika tasandil. Essentsialistlik suhtumine domineerivatesse võimu kategooriatesse eirab vägivalda ja kahju, mis nende kategooriate sees on tehtud — lähisuhtevägivald, abielusisene vägistamine jne (Cooper-White 2015, 497). Kuivõrd seksuaalsus on alati suhestuslik, siis pole ka seksuaalne vägivald puhtalt eraldiseisev akt, vaid kindel inimestevaheline suhestumise viis, mille taga on võimudünaamikad— seksuaalvägivald pole seksuaalsuse, vaid võimu väljendus (ibid., 495). Interseksionaalsus on kristlikus seksuaaleetikas seega esmaoluline, et luua tervetele seksuaalsuhetele suunatud käsitlus, mis ei arvesta ainult aktide, vaid ka inimese tervikliku minataju ja heaoluga.

3. Seksuaalse identiteedi olulisus kristlikus kontekstis: empiirilise uurimuse meetodika ja temaatiline analüüs

Religiooni ja seksuaalsuse seostest tervikliku pildi saamiseks on oluline vaadelda, kuidas need väljenduvad inimeste igapäevaelus ja kogemustes. Selleks viisin magistritöö raames läbi empiirilise uurimuse, mille käigus intervjuerisin Eesti kristlikku kogukonda kuuluvaid inimesi seksuaalsuse ja religiooni teemadel. Antud peatükk kirjeldab lähemalt läbiviidud empiirilise uurimuse meetodikat ja tulemusi, mis on esitatud temaatilise analüüsina.

3.1 Meetodika kirjeldus

3.1.1 Valimi koostamine

Valimi koostamisel seadsin uurimisküsimustest lähtuvalt selle esimeseks piiriks Eesti kristliku kogukonna. Seksuaalse identiteedi puhul lähtusin selle naturaalsest mitmekesisusest, pidades oluliseks leida nii heteroseksuaalse kui ka võrdlusena teistsuguste seksuaalsete identiteetidega inimesi. Valimi koostamise faasis pöörasin erilist tähelepanu heteroseksuaalsete inimeste leidmisele, mis tulenes sellest, et antud gruppi on seksuaalsuse teemadega seotult vähe uuritud ning ka asjaolust, et vähemuseksuaalse identiteediga kristlasi on Eesti kontekstis keeruline leida.

Eespool kirjeldatud piirides kasutasin sobivate inimeste leidmiseks kolme strateegiat: minu enda kontaktid, minu uurimistöö juhendaja soovitatud kontaktid ning sotsiaalmeedia üleskutse. Esimese kahe strateegia puhul kontakteerusin kaheksa inimesega, kellest soovi töös osaleda näitas üles kolm. Sotsiaalmeedia üleskutse peale võttis minuga ühendust üheksa inimest, kellest lõpuks intervjuu aja kokkuleppimine toimus kaheksa inimesega. Kahe kokkulepitud intervjuu puhul ei toimunud intervjuud intervjueeritava-poolsetel põhjustel, millest tulenevalt intervjuu tegemiseni jõudsin kuue inimesega. Kokku koosneb valim üheksast inimesest.

Valimi juures on oluline märkida, et selle koostamisel on lähtutud kättesaadavusest ja intervjueeritavate koostöövalmidusest, mis antud teemat arvestades on ilmselt ainuke võimalus. Seega ei saa valimi põhjal teha suuri üldistusi. Valimi piiravaks parameetrik on selle väiksus, kuid ajalistel põhjustel ja osade intervjueeritavate loobumise tõttu ei

olnud võimalik intervjuu valimit suurendada. Valimi suurusega on oluline arvestada, et analüüsi ja arutluse faasis tehtud üldistused pädevad ainult antud valimi kontekstis ning ei püüa väita midagi enamuse arvamuse kohta.

Antud töö valimiga võib paralleelselt vaadelda ka Weber (2020) töö valmit, kellega ka tema magistritöö planeerimise alguses kontaktis olime ning uurimisteemasid arutasime. Kuigi meie tööd käsitlevad antud teemasid erinevatest lähtekohtadest, on nende valimid üksteist täiendavad ning seksuaalsuse ja religiooni seostes mõistmiseks soovitan lugeda mõlemat tööd.

3.1.2. Intervjuu struktuur

Kasutasin intervjuude läbiviimisel poolstruktureeritud lähenemist. Poolstruktureeritud meetodi puhul on intervjuerijal teemad, mida ta tahab intervjuus puudutada, kuid küsimuste järjekord ja täpsustused sõltuvad intervjuu protsessist ja intervjueeritava vastustest (Edwards ja Holland 2013, 29). Selline lähenemine jätab ruumi uute teemade ja küsimuste jaoks, millest intervjueeritav tahab rääkida ning arutluse protsess juhindub sellest, kuidas intervjueeritav mõistab käsitletavaid teemasid (Edwards ja Holland 2013, 29). Valisin just poolstruktureeritud lähenemise, et olla avatud teemadele ja diskussioonidele, millele ma ise ei oleks osanud antud teema piires tähelepanu juhtida.

Enne intervjuusid mõtlesin läbi üldise intervjuu struktuuri ja umbkaudsed küsimused, lähtudes nende koostamisel oma uurimisküsimustest, mis on välja toodud selle töö sissejuhatavas peatükis. Intervjuu jagunes mõtteliselt kolme suuremasse teemaplokki:

1. Intervjueeritava kristlik identiteet, selle väljendus ja tähendus. Küsimused: a) Kuidas jõudsid kristluse juurde ja mida sinu usk sinu jaoks tähendab? b) Kui tihti käid kirikus, kas kogukond on sinu jaoks oluline osa sinu religioonist? c) Kuidas väljendub religioon sinu igapäevaelus? d) Kui oluline osa on sinu kristlik identiteet su ülejäänud identiteedist? e) Kas oled tundnud diskrimineerimist oma kristliku identiteedi tõttu?
2. Intervjueeritava arusaamad seoses seksuaalse identiteediga, tema enda seksuaalne identiteet ja selle kujunemine ning tähtsus. Küsimused: a) Millised seosed tekivad sul terminiga “seksuaalne identiteet”, kuidas mõistad seda? b) Mis on su enda

seksuaalne identiteet? c) Kuidas selleni jõudsid ja kas oled selles kunagi kahelnud? d) Kui tähtis on see sinu üldisest identiteedist? e) Kui palju üldse mõtled nendele teemadele/ kas need teemad on sulle olulised? f) Millised infokanalid mõjutavad sinu arusaamu nendest teemadest?

3. Seksuaalse ja kristliku identiteedi ühisosaga ja intersektsionaalsusega seotud arusaamad ja kogemused. Küsimused: a) Kui palju räägitakse seksuaalse identiteedi/seksuaalsuse teemadel sinu kristlikus kogukonnas? b) Kuidas sa defineeriksid kristlikke arusaamu seoses seksuaalse identiteedi/seksuaalsusega? c) Kas sa ise mõistad neid teemasid samamoodi? d) Kas kristlik kogukond/kirik peaks rääkima seksuaalsuse teemadest? Kui jah, siis kuidas? e) Kas sellest räägitakse praegu piisavalt või peaks seksuaalsuse teemadest rohkem rääkima? f) Kas oled kunagi tundnud või tunned konflikti oma seksuaalse ja kristliku identiteedi vahel? Kui jah, siis milles see konflikt seisneb? g) Kas sa tunned, et kristlus toetab sinu seksuaalset identiteeti?

3.1.3 Intervjuu läbiviimine

Enne intervjuude läbiviimist suhtlesin intervjuueeritavatega e-kirja või sotsiaalmeedia privaatsõnumite vahendusel ning tutvustasin neile oma uurimisteemat, selle järgselt leppisime kokku intervjuuks sobiva aja. Enamik intervjuusid toimusid erinevate videokõnet võimaldavate programmide vahendusel (Skype ja Google Meet). Üks intervjuu toimus ka näost näkku vestlusena (N_BL1).

Enne intervjuu sisulise osaga alustamist tutvustasin põgusalt ennast ning ka intervjuueeritavad rääkisid veidi oma taustast. Leppisime kokku, kas sinatame või teietame. Küsisin üle nõusoleku intervjuus osalemiseks ning selgitasin, et töös osalemine on vabatahtlik. Samuti rõhutasin, et informandil on õigus iga hetk intervjuu osalemisest loobuda ning õigus ükskõik millisele minu küsimusele mitte vastata. Enne sisulist osa tutvustasin ka info käsitlemise põhimõtteid, mille kohaselt on töös esitatud andmed anonüümsed (ainukesed identifitseerivad üldandmed on sugu, umbkaudne vanus, haridustase, konfessioon ja seksuaalne identiteet) ning selgitasin, et anonüümsuse huvides ei esitata ka intervjuude täismahulisi transkriptsioone. Küsisin ka nõusolekut intervjuu heli salvestamiseks selle transkribeerimise eesmärgil ning lubasin, et salvestust ei mängita kõrvalistele isikutele. Ühe intervjuu puhul (N_BL1) näitas intervjuueeritav üles

ebamugavust heli salvestamise suhtes, ning sellisel juhul tegin intervjuu jooksul märkmeid ning peale intervjuud kirjutasin vestluse mälu järgi üles.

Intervjuu sisuline osa algas inimese kristlikust identiteedist rääkimisega, liikudes sealt enamasti edasi seksuaalse identiteedi temadele ja siis kahe eelneva tema ühisosa juurde. Selle struktuuri juures jälgisin vestluse loomulikku kulgu ning nende käigus tekkinud teemasid ning üritasin vestlust juhtida tekkinud temadest lähtudes. Vestluse lõpus küsisin, kas informandil endal on veel teemasid, mida tunneb, et meie vestlus ei ole puudutanud, kuid millest ta sooviks rääkida. Sisulise osa lõppedes tänasin informante nende aja eest ning mõnel juhul jätkus vestlus põgusalt mõnel uurimisevälisel teemal. Keskmiselt kestsid intervjuud 40-45 minutit ja toimusid veebruaris ja märtsis 2022.

3.1.4 Intervjueeritavate tutvustus

Lõplik valim kujunes üheksast inimest, kelle täpsem kirjeldus on allolevas tabelis. Anonüümsuse huvides ei ole avaldatud inimeste nimesid, ega täpset vanust. Nimede asemel on kasutatud “sugu_seksuaalne identiteet, kristlik kuuluvus” lühendi süsteemi. Kui sama lühendiga on rohkem kui üks inimene, siis olen need numbriga eristanud. Tabelis esitatud järjekord on juhuslik.

Tabel 1: Intervjueeritavate üldandmed

“Nimi”	Sugu	Umbkaudne vanus	Kristlik kuuluvus	Seksuaalne identiteet	Haridus	Intervjuu aeg
M_BD	mees	20ndad	defineeri mata	bi	keskharidus	veebruar 2022
N_BL1	naine	20ndad	luterlane	bi	kõrgharidus	veebruar 2022
M_HL	mees	20ndad	luterlane	hetero	kõrgharidus	märts 2022
N_HV	naine	20ndad	vabakoguduse liige	hetero	kõrgharidus	märts 2022
M_BM	mees	20ndad	mormoon	bi	kõrgharidus	märts 2022
N_BL2	naine	20ndad	luterlane	bi	kõrgharidus	märts 2022
N_HB	naine	20ndad	baptist	hetero	keskharidus	märts 2022

N_HL	naine	20ndad	luterlane	hetero	keskharidus	märts 2022
M_HK	mees	40ndad	katoliiklane	hetero	kõrgharidus	märts 2022

Nagu eelpool olev tabel näitab, on osalejatele peamine vanus 20ndates, mis ei olnud intervjuueeritavate otsimisele eraldi kriteerium, vaid juhtus juhuslikult valimi kujunemise käigus. Ilmselt on see mõjutatud informantide otsimise viisidest, kuid julgen oletada, et see võib tuleneda ka noorte üldisest suuremast avatusest seoses seksuaalsuse temadega. Intervjuudes osalesid viis naist ja neli meest, kellest neli on biseksuaalse ja viis heteroseksuaalse identiteediga. Kristliku kuuluvuse kohapealt on enim luterlasi (neli osalejat), edasi võrdselt üks baptist, mormoon, katoliiklane, vabakoguduse liige ja inimene, kes ei soovinud defineerida oma täpset kristlikku kuuluvust. Kuus intervjuueeritavat olid kõrgharidusega ja kolm keskharidusega.

3.1.5 Intervjuude analüüsi meetodika

Intervjuude analüüsimise faasis kasutasin temaatilist analüüsi, lähtudes Maguire ja Delhunti (2017) kirjeldatud kuuest analüüsi etapist: 1) andmetega tutvumine, 2) algsete koodide loomine, 3) teemade otsimine, 4) teemade ülevaatamine, 5) teemade defineerimine, 6) analüüsi kirjalik esitamine. Temaatilise analüüsi eesmärk on leida andmetest teemad või muustrid, mis on olulised või huvitavad ja kasutada leitud teemasid, et öelda midagi uurimisküsimuste kohta (Maguire ja Delhunt 2017, 3353).

Temaatilise analüüsi puhul saab eristada induktiivset ja deduktiivset meetodit. Induktiivse meetodi, ehk nõ “alt üles” meetodi puhul lähtutakse analüüsi käigus ainult kogutud andmetest ning teemasid ja koode luues ei olda mõjutatud varasematest teoreetilistest andmetest (Braun ja Clarke 2006, 83). Deduktiivse meetodi, ehk teoreetilise meetodi puhul lähtutakse analüüsi tehes teadlase teoreetilisest või analüütilisest huvist uuritava valdkonna vastu ning analüüsides arvestatakse ka varem kogutud teoreetiliste andmete ja seatud uurimisküsimustega (ibid., 84). Antud töös kasutasin analüüsis kombineeritud meetodit, mille puhul esmaste koodide ja teemade loomise faasis lähtusin enda intervjuude küsimustest. Edasise analüüsi käigus kasutasin induktiivset meetodit, et leida intervjuudest alateemasid, mida varasem teoreetiline lähenemine ei käsitlenud.

Enne andmetega tutvumise faasi transkribeerisin tehtud intervjuud, et neid oleks võimalik uuesti ja uuesti lugeda. Esmase transkriptsiooni loomisel kasutasin Veebipõhist transkriptsiooni (Alumäe, Ottokar ja Asadullah 2018), kuid kõik transkriptsioonid vajasisid sellele lisaks ka mahukat parandamist ja ümberkirjutamist. Transkripeerimisel ei lähtunud ma sõna-sõnalisest teksti ümber kirjutamisest, vaid sidusa teksti loomise huvides eemaldasid tekstist sõnakordused ja enamus ebaolulisi täitesõnu (näiteks: mmm, noh, nagu), samuti tegin grammatilisi parandusi teksti arusaadavuse huvides.

Andmete tutvumise faasis lugesin transkriptsioone mitmeid kordi läbi ning liikusin algsete koodide loomiseni. Nagu eespool mainitud, lähtusin algsete koodide ja teemade leidmisel enda uurimisküsimustest. Kolm suuremat teemat olid kristlik identiteet, seksuaalne identiteet ja nende ühisosa. Teemade ülevaatamise ja defineerimise faasis kasutasin induktiivset meetodit, et leida kolme suurema teema piires ka alateemad, mis muutusid teemade defineerimise faasis.

Tulemuste lahtikirjutamisel annan esmalt põhjalikuma ülevaate intervjuude temaatilisest tutvustusest, et paremini näidata intervjuudega kogutud infot. Olen pidanud oluliseks lisada temaatilisele tutvustusele hulgaliselt tsitaate intervjuudest, et tuua rohkem esile intervjuueeritute enda "häält". Teisalt analüüsin intervjuusid lähtudes enda sissejuhatavas peatükis välja toodud uurimisküsimustest.

3.2 Intervjuude temaatiline analüüs

Intervjuud jagunesid temaatiliselt kolme suuremasse peateemasse: 1) kristlik identiteet ja sellega seotud arusaamad 2) seksuaalne identiteet ja sellega seotud arusaamad 3) kristliku ja seksuaalse identiteedi ühisosa ja mõjutused. Igal suuremal teemal on ka mitmeid alateemasid, mida täpsemalt tutvustan iga peateema alguses.

3.2.1 Kristlik identiteet ja sellega seotud arusaamad

Käesolev teema kirjeldab osalenute arusaamu ja käitumist seoses nende kristliku identiteediga. See jaguneb omakorda nelja alateemasse: 1) kristluseni jõudmine, 2) isiklik arusaam kristlusest, 3) kristluse väljendus, 4) kristliku identiteedi olulisus ja kogemused.

Intervjuueeritavate kristluseni jõudmist iseloomustab peamiselt varajastest kahekümnendates kristluseni jõudmine (M_BD, N_BL1, M_HK, N_HL, N_HV,

N_BL2). Väiksema teemana oli esindatud ka kristlikus perekonnas kasvamine (M_HL, M_BM, N_HB). Kristlusesse pöördumise puhul oli oluliseks kristlike sõprade mõjutused (M_BD, M_HK, N_HV, N_BL2).

“See[pöördumine] oli erinevatel põhjustel. Osaliselt mu sõbra tõttu, kellega ma olen palju sellest rääkinud. Me mitu aastat vaidlesime neil teemadel hästi tuliselt, ma olin alguses väga skeptiline religiooni, institutsionaalse religiooni suhtes. Aga vaikselt ta näitas mulle, kui palju head seal on ja ma vaikselt muutsin oma arvamust ja lõpuks olin täitsa vastupidisel seisukohal sellele, mis mul alguses oli. Ja teine mõju oli filosoofia...”- N_BL2

Samuti isiklik mõttekäik (N_HV, N_BL2).

“Ma olin hästi segaduses, mida ma usun, mida ma ei usu. Tundus, nagu ühel hetkel ma usuks kõike ja samas ei usu mitte midagi, nagu hästi palju oli ja siis ühel hetkel kuidagi tundsin aina rohkem, et kristlus on see, mis minu jaoks on kõige loogilisem. Kõik nagu jooksis niimoodi kokku, et siis mul klikkis kuidagi ära ja sügisel ma tegin selle otsuse ka, et see on minu otsus ja see on minu jaoks kõige loogilisem maailmapilt. Siis ma tegin ka oma päästepalve.”- N_HV

Esindatud olid ka üleloomulikud kogemused (M_HK, N_HL, M_BD, N_BL1).

“...oli selline religioosne kogemus, kus siis oli selline tunne, nagu oleks maailm kuidagi teistmoodi või kuidagi täis või soe või selline eesmärgistatud.”-M_HK

Kõige huvitavam mõjutaja kristluseni jõudmisel oli aga kunst (N_HL, M_BD).

“Muusika on palju toonud mind Jumalani. Mõned artistid, kes on ise kristlased ja kasutavad seda sümboolikat– see lummas mind ja siis hakkasin ka ise uurima.”- M_BD

“...lugesin Dostojevski "Vennad Karamazovid" ja nagu selle lugemise ajal oli kogu aeg mingi tunne. See räägib ka nagu hästi palju Jumalast. Aga mul oli kogu aeg tunne, et keegi on minuga koos seda lugedes või nagu minu lähedal või ümber. Nagu, et on mingi kõrgem jõud”-N_HL

Ühelgi vastajal ei olnud kristlusesse pöördumisel ainult üks mõjutaja, vaid tihti mõjutused segunesid omavahel ning pöördumiseni viis nii positiivne kokkupuude kristlastega, isiklik huvi kui ka mõni muu faktor.

Kristluse isikliku tähenduse kohapealt oli vastanutel erinevaid arusaamu, kuid valdav oli kristluse nägemine positiivse ja toetava elu osana. Kristlus oli oluline elu eesmärgistamise viis, mis andis tuge ja lootust (N_BL1, M_HK, M_HL, N_BL2, M_BD).

“Usk on ka mingi lootustandev vägi või jõud või midagi sellist. Siin maailmas mingi selline raamistik ka, mille järgi käituda, kuidas elada.”- M_HL

“Kristlus on minu jaoks fundamentaalne maailma mõtestamine viis. See on minu jaoks suhe kogu maailmaga, sest kogu maailmast peegeldub Jumal. See on lõputu armastus tunne. Seda kõige suuremas mõttes.”-N_BLI

Toodi välja usu mõtestamist kui isiklikku elavat suhet Jumalaga (N_BLI, N_BL2, N_HL, N_HV, N_BH).

“Minu jaoks on kõige olulisem isiklik suhe Jumalaga, et kirik ja kõik muu kristlik kogukond seal ümber on natuke isegi teisejärguline, kuigi see on saanud üha olulisemaks mu elus vaikselt. Aga kõige olulisem on isiklik suhe Jumalaga ja mina vaatan seda nii, et minu arust on Jumal alati meie jaoks olemas olnud. Oluline on lihtsalt leida üles enda suhe Jumalaga, et Jumala armastus on alati meie vastu olemas olnud. See on selline kahepoolne suhe.”- N_BL2

“Mina ütleksin, et see on elav suhe Jeesusega oma päästjaga, oma loojaga, isaga. See on minu jaoks võib-olla kõige parem viis kokku võtta kiiresti. See on elav suhe oma loojaga, päästjaga.”- N_HV

M_BM jaoks tähendas kristlus peamiselt, et on olemas elu pärast ja enne surma.

“See väljendub eelkõige selles, et on olemas elu enne ja pärast surma.[...] Tundub kuidagi mõeldamatu, et elu on ainult üks üürrike silmapilk siin planeedil maa ja mitte midagi ei järgne pärast seda”-M_BM

M_HL jaoks oli väga oluline religiooni mõtestamise juures kogukond.

“Kui ma olin noorem, siis minu jaoks väga tähtis oligi see isiklik suhe, ka see isiklik palvetamine. Nüüd on minu jaoks tähtsam see kogukondlik aspekt. Et, ma olen just seal kogukonna sees ja võib-olla osalen armulauas ka just nagu selle kogukondliku tegevusena. [...] Minu jaoks on see[kogukond] Jumala keha. Mul on väga teoloogiline arusaam sellest, mis on kirik ja minu jaoks ongi, et läbi selle ma olen siis osa Jumalast ja kogen Jumalat kogukonna läbi. Et, kui mõned kogevad Jumalat kuidagi nagu isiklikult, siis minu jaoks on selline kogukondlik tegevus. Kui ma olen seal teiste inimestega koos, kui me koos palvetame, loeme usutunnistust või võtame armulauda, siis ma olen nagu üheskoos nendega osa millestki, mis on minust kõrgem.”- M_HL

Kristluse väljendusest igapäevaelus pidasid valdav enamus intervjuueeritavaid kõige olulisemaks palvetamist, mida regulaarselt enamus praktiseerisid (N_HV, N_BL1, N_BL2, M_BD, M_HK).

“Ma palvetan ikkagi igapäevaselt. Meie kodus on väga tavaline söögipalve, et see on nagu täiesti tavaline päeva osa. Ja ikka nagu palvet, suhtlust Jumalaga on igapäevaselt.”-N_HV

“Täna, mida ma kõige rohkem nendest praktiseerin on kindlasti ikkagi selline palvetamine või mingisuguse ütlemise iseenda nagu vaimse poole ja siis kuidagi kõiksuse vaimse poole omavahel ühendamine või sellist mingit laadi suhtlust.”- N_HB

Lisaks palvetasid inimesed kui neil oli endal mõni probleem või mure mõne suurema sündmuse/olukorra pärast (N_HL, M_BM, M_BL).

“Palvetan harva, siis kui midagi väga halvasti. Näiteks selle Ukraina kriisiga seoses, sellega on tulnud nagu rohkem ette nende eest palvetamist. Mulle tundub nagu silmakirjanik, et ma ei hakka paluma ju, et mul läheks eksam hästi või midagi. Ma arvan Jumalal on tähtsamaid asju.- N_HL

Kirikus käimise olulisus varieerus vastajate seas, N_HV, N_BL2, M_HL harrastasid seda regulaarselt, M_HK jaoks oli see olulisem värskest usku pöördununa, ülejäänud käisid kirikus pigem harva ja see ei olnud usu juures peamine (N_BL1, M_BD, M_BM, N_HL, N_HB).

Kirikus harva käimise põhjustena tõid N_HL ja N_HB välja ka teatavat konflikti kirikus kuulnud õpetusega, seda näiteks kliimamuutuste teemal (N_HL) ja laiemalt sotsiaalsetest küsimustes (N_HB).

“Ja, ma käin harva. Selline võib-olla kord kuus. Üldjuhul mulle mulle meeldib mingisuguse teatud piirini kirikus käia, aga mitte liiga palju. Ma olen poliitiliselt suhteliselt tundliku närviga ja lihtsalt vihastan liiga palju selleks, et pidevalt kirikus käia [...] Ma arvan, et minu jaoks üheks selliseks viimaseks piisaks, pärast mida ma hakkasin ennast nagu lahutama sellise religioosse kristlusega või kogukondliku religiooni praktiseerimisega, oli pigem ühiskonnaelu poole pealt, et lihtsalt kui palju kurja tehakse kristliku mingisuguse identiteedi tähe all. [...] Aga muidu, mis nagu sellisesse õpetusse puutub kiriku seestpoolt, siis minu jaoks on olnud väga olulised konfliktikohad kindlasti seksuaalsus üleüldiselt. Ühest küljest seksuaalvähemuste eraldamine tavalisest seksuaalelust ja see diskrimineerimine, mis ikkagi tänaseni kogudustes on isegi kui

teeseldakse, et pole. Sealjuures ka üleüldiselt tugev ebavõrdsus, mis inimeste vahel on ja selline teadlik privileegide püramine mingisuguste suvaliste tunnuste põhjal sisuliselt, et see sotsiaalne ebavõrdsus kindlasti on minu jaoks olnud üks suurimaid konflikte kohti religiooni juures üleüldiselt.”-N_HB

Identiteedi mõtetamine jagunes peamiselt kaheks. Esmalt eristus, et kristlus on oluline ja avalik identiteet (N_HV, M_HL, N_BL2).

“Ma olen hästi julge jagama seda osa enda identiteedist nii palju kui võimalik. Ma olen suhteliselt aktiivne sotsiaalmeedias ja ma tean, et see on tihtipeale hirmutav inimeste jaoks [...] See on väga suur osa minu identiteedist ja ma ei pea varjama või häbenema seda. Ma ütleks, et see vägagi, käib kaasas. Ma olen päris sõnakas ka, et ma ei varja kunagi seda, et ma olen kristlane.”- N_HV

Teisalt oli neid, kelle jaoks avalikult identifitseerimine oli vähem oluline (mis ei tähendanud, et kristlus poleks inimesele oluline) või see tuli teemaks ainult kristlikus kontekstis (N_BL, M_BD, M_BM, N_HL, N_HB).

“Ma ei kannan seda identiteeti rinnas otseselt [...] Isiklikult oluline, aga see on selline oluline nagu on hammaste pesemine või tagumiku pühkimine- ma ei räägi sellest. See on oluline mulle, aga ma arvan, et usk enamuse juhtudel on ikkagi isiklik asi.”- N_BL1

Kolme kristluses kasvanud inimene jaoks oli kristliku identiteedi olulisus ka kristlikus kasvatuses/perekondlikus traditsioonis.

“Ma arvan, et see[kristlik identiteet] on mingisugune tugev killuke sellest üldpildist. Ma ei taha ennast lasta sellel nagu defineerida esimesena kindlasti. Aga ma ütlesin, et kogu see asi on minu lapsepõlve mõjutanud ja teatavasti see, mis sind lapsepõlves mõjutas, mõjutab sind veel aastakümneid pärast seda. Et selles mõttes ma näen küll, et ta on ikkagi oluline, üks olulisi n.õ alustalasid.”-M_BM

“Mina olen kasvanud kristlikus kodus, meie suguvõsas on selline pikk kristluse ajalugu ja mul kasvatus oli väga kristlikel põhimõtetel lähtuv ja ka nagu suuresti konkreetset siis religiooniõpetusele, usuõpetusel põhinev. [...] perekondlik ajalugu on suhteliselt ikkagi tugeva kristliku identiteediga. Mina olen seda lihtsalt mõnes mõttes edasi kandnud, et eks see näebki natukene teistmoodi välja. Aga see on seda tüüpi identiteet, millest ei saa kuidagi lahti ka öelda.”- N_HB

M_HK jaoks oli kristlik identiteet olnud oluline varasemalt, kuid nüüd tundis teatavat kaugenemist ja pettumust selle suhtes.

Enamus intervjueeritavatest tundsid, et nende kristliku identiteediga kaasneb eelarvamuslik suhtumine ning tihti ei mõistatud, miks inimene tahab kristlane olla (N_BL1, N_BL2, N_HL, M_HL, N_HL). Lapsepõlves kogeti ka sellest tulenevat koolikiusamist (M_BM, M_HL).

“Lapsena, kui ma käisin vene koolis, siis suur osa mu klassikaaslasest, kas olid siis mitte usklikud või olid vene õigeusklikud, nende jaoks oligi nagu veider arusaam, et inimene saab olla mingit teise usku, kui näiteks vene õigeusk või nagu ateism. Eriti kuna ma olin veel baptist lapsena, siis vähemalt vene kultuuriruumis on väga levinud kuulujutud baptistide kohta, et nad söövad lapsi ja nii edasi. Nende jaoks oli nagu väga võõras, just selle kultuuriruumi jaoks. Et selle poolest oli, mitte võib-olla otsene diskrimineerimine, aga ikkagi, kas veidrad pilgud või mingid naljad, mida ei tehtud näiteks õigeusklike kohta.”- M_HL

Samuti kajastus intervjuudest, et kristlik identiteet, selle tähendus ja olulisus on tihti ajas muutuvad.

3.2.2 Seksuaalne identiteet ja sellega seotud arusaamad

See teema käsitleb, millised olid vastajate arusaamad seksuaalsest identiteedist ja enda kogemused seoses sellega. Teema all eristasin nelja alateemat: 1) arusaam seksuaalsest identiteedist, 2) isklik seksuaalne identiteet ja selle kujunemine, 3) seksuaalse identiteedi olulisus, 4) seksuaalse identiteedi arusaamade ja kujunemise mõjutajad.

Seksuaalse identiteedi mõistmine tähendas enamus intervjueeritavatele selle samastamist seksuaalse orientatsiooniga ja külgetõmbe/ihaga mingi kindla soo või sugude vastu, kuid tuues välja, et seksuaalsus üldisemalt on laiem asi (N_BL1, N_BL2, M_BM, N_HL, M_HL, N_HB). Lisaks orientatsioonile seostusid seksuaalse identiteediga veel sooline identiteet ja LGBT-teemad (N_HV), suunatus teistele (N_BL1), iseendaga lähedal olek (M_HK), monogaamsus/polüamoorsus ja seksuaalsed eelistused/kinks (N_HB).

“[See on] enesemääratlus. Põhimõtteliselt nagu kellena inimene iseennast identifitseerib ja ja kelle vastu tal on seksuaalne külgetõmme. [...]Jah, võib-olla ka see, et mis sul üldse meeldib nagu seksuaalsuhte juures, mis on su jaoks oluline.”- N_HL

Seksuaalse identiteedi kujunemine seostus kõigile teatud määral kahtlustega, kuid kahtluse vormid ja tõsidus oli erinevad. Peamiselt konfliktivaba seksuaalse identiteedi kujunemisega kaasnes teoreetilist või mõttelist laadi kahtlusi enda identiteedis (M_HK, N_HV, M_HL)

“Ma arvan ei ole ühtegi inimest, kes ei oleks kord mõelnud oma peas, et äkki ma olen gei.[...] Ma mäletan, et mõtlesin, et naised on nagu nii palju ilusamad, puhtamad, lahedamad, toredamad kui mehed ja siis ma mõtlesin, et äkki oleks lihtsam olla lesbi. Aga midagi ei ole teha, ma ei tahaks, et nad suudleks mind. Hästi kiiresti sai minu jaoks see nagu küsimus vastatud, et mulle ikkagi meeldivad mehed.”- N_HV

“Jah olen küll [seksuaalses identiteedis kahelnud]. Mulle meeldib üldiselt queer teooria ja just queer teoloogia ja kui ma hakkasin seda nagu rohkem lugema, siis mul tekkis selline intellektuaalne huvi. Lisaks võib olla ka mingid nagu isiklikud kogemused näiteks meestega juhtusid samal ajal. Et just see, et nagu ei ole vaja sellist binaarsust.”- M_HL

Seksuaalses identiteedis kahtlemise puhul tuli teemaks ka sotsiaalsete normide mõjutused (N_HB, N_BL2, N_HL).

“Mul on tunne, et see on pidev kahtlus. Võib-olla pigem selles kontekstis, et kas ma olen heteroseksuaalne sellepärast, et ma olen heteroseksuaalne või sellepärast, et ma olen lihtsalt kasvatatud üles heteronormatiivses maailmas. Sellele mul ei ole vastuseid ja sellepärast ma ka täna ennast niimoodi identifitseerin. Mul ei ole alternatiivset identiteeti, aga see on kahtlemata küsimus, et kas ma olen ise oma identiteedi kuidagi leidnud või ma olen selle lihtsalt vastu võtnud kuidagi välisest sellisest normatiivsusest.”- N_HB

“See on alati biseksuaalsuse puhul peamine asi, et kogu aeg kahtlen, kas tegelikult ikkagi see üks või teine sugu meeldib. Eriti veel, kui sa satud mingi ühest soost inimesega suhtesse. Kui ma olen meestega suhtes, siis mul on vahepeal mingid väiksed hetki, kus ma mõtlen, et äkki ikkagi nagu see on vale või midagi. Samas kui ma olen naisega suhtes, on jälle vastupidised tunded. Aga see on tegelikult loomulik. See ongi veider ühiskondlik asi, et sa hakkad sobituma mingisse rolli ja see roll on nagu ühekülgne.”- N_BL2

“Ma arvan, et Eestis on suht ettekirjutatud see, et sa pead olema hetero, et selles suhtes mul puberteedieas polnud mingit kahtlust, et kas võiks olla midagi muud, sest ma polnud võib-olla ka kuulnud, et midagi muud eksisteerib. Aga kui ma ise alustasin seksuaalelu, siis mul oli tunne, et võib-olla olen aseksuaal üldse.”-N_HL

Üks intervjuueeritav tundis seksuaalsuse kujunemise perioodil tugevat konflikti ja kahtlusi oma biseksuaalse identiteedi osas, kuid konflikt lahenes identiteedi kinnistumise käigus (M_BM).

“See oli ikkagi pidev võitlus iseendaga, eriti alguses. Sul on aastaid õpetatud, et see, mis sa teed on vale. Et see on patt ja selle eest sa lähed kunagi põrgusse. Siis tänu sellele oli väga mitmeid niisuguseid puhastuse laineid, kui ma tundsin, et ma olen läinud üle piiri kuidagi mingisuguse teoga, siis ma viskasin ära näiteks mänguasju või mingisuguseid riideesemeid, mis olid võib-olla rohkem ekstravagantsed. Ja loomulikult selline häbitunne ka, mis alati seostus eriti pärast mingisugust füüsilisemat akti. See oli ikkagi väga suur. See tuli ka koolis ühel hetkel välja, siis oli kiusamise laine, mida veel saatis kristlik häbitunne, mis viis vahepeal sellise olukorrani, kus ma päriselt kaalusin enesetapu, aga ma ei teinud seda[...] Ma ütlesin, et olen sellest ikkagi üheksakümne üheksa protsendi ulatuses üle saanud. Loomulikult mingid armid jäävad sul ikkagi alati saatma.”- M_BM

Kahtlemise juures rääkisid kaks biseksuaalse identiteediga inimest, kuidas tunnevad teatavat dissonantsi oma välise ja sisemise identiteedi vahel, sest kuigi peavad ennast i seendale biseksuaalseks, siis väliselt on nad enamasti heteroseksuaalse identiteediga (M_BD, M_BL1)

“Ma väliselt olen enamuses kohtades heteroseksuaalne, aga ma tegelt sisimas olen väga kindlalt bi. Aga nagu see keeruline identiteedi osas, sest mis on olulisem, kas see kuidas kõik teised mind mõistavad või see, kuidas ma ise ennast mõistan. [...]Ma vist olen koguaeg teadnud, et mulle meeldivad või tähendab sugu pole üldse oluline defineeriv faktor minu jaoks suhtes [...] Aga ma nagu päriselt mingi sisemise tõdemuseni jõudsin kuskil seal gümnaasiumi ajal. Siis oli mõne lühem suhe tüdrukuga ja siis kuidagi lõi tuluke põlema. Aga kuna ma nüüd hiljem täiskasvanuna pole vallaline olnud, siis kuidagi on vähem teema olnud. Sellest ka, et väliselt tegelt enamuses inimesed teavad ikka, et ma heteroseksuaalne.”- N_BLI

Üldiselt pidasid vastanud seksuaalsusega seotud teemasid oluliseks, ainult N_HL jaoks polnud teema oluline ja ta ei mõelnud selle peale palju. Samas oli nende teemade olulisus eluperioodides muutuv ning seksuaalsuse teemadel mõtlemine käis tihti periooditi või oli seotud ka partneri leidmisega (N_BL2, M_HK, M_HL, N_HB, N_BL1, M_BD).

“Need on varem olnud olulisemad teemad. Ma ei tea, võib-olla mingisugune seitse, kuni seitse aastat tagasi, kui ma ise olin ka noor täiskasvanu ja ka lihtsalt avastasin rohkem oma seksuaalsust, siis see oli natukene rohkem päevakorras...” - N_HB

Lisaks oli teemaks ka seksuaalse identiteedi olulisus seoses naiseks kasvamisega ja ka emadusega ning samamoodi ka identiteedi muutus seoses isadusega (N_HV, M_BM).

“Seksuaalsuse teema minu jaoks on olnud pigem viimastel aastatel, et kuidas ma saan tüdrukust naiseks. Et seal on ka suur vahe. Mina tegin seda kahekümnendate kriisi päris raskelt läbi, kus ma sain aru, et ma peaks olema täiskasvanud naine[...]Just pigem see tüdrukust naiseks saamine. Tüdrukust abielunaiseks ja sealt järgmine samm on kindlasti, kui ma hakkasin identiteedile mõtlema siis, kuidas ma seksuaalselt ennast väljendan, kui ma olen ema. See on kindlasti mu mõtetes tihti, et ma ei ütleks, et see oleks niisugune mõtlen kord aastas, vaid see on kindlasti midagi, mille peale ma mõtlen tihti.” - N_HV

“[Kontekstis rolli muutusega seoses isaks saamisega] Ma tajun mingisugust välist survet rohkem, et olla selline heteronormatiivne isa[...] Jet minult oodatakse hoopis teistsugust rolli” - M_BM

Peamisteks mõjutajateks seoses seksuaalse identiteedi teemadega toodi välja kultuuri, meediat ja eriti just sotsiaalmeediat. Samas infoallikatena ka teoreetilisi lähenemisi, nagu näiteks *queer* teooria. Enda naiseliku identiteedi toetava ja julgustava mõjutajana mainiti ka Piiblit, milles on näiteid väga erinevatest ja tugevatest naistest (N_HV).

3.2.3 Kristliku ja seksuaalse identiteedi ühisosa ja mõjutused

Kristliku ja seksuaalse identiteedi ühisosa teema avab arusaamu ja kogemusi seoses antud kahe teema ühisosaga, seda nii isikliku arusaama kui ka kristlikus kogukonnas kuuldu põhjal. Teema jaguneb neljaks alateemaks: 1) seksuaalse identiteedi teemad kristlikus kogukonnas, 2) intervjuueeritava enda arusaamad seksuaalsest identiteedist kristluse sees, 3) seksuaalsuse teema olulisus kristluses, 4) kristliku ja seksuaalse identiteedi interseksionaalsus.

Üldiselt väljendus üsna ühine arusaam, et seksuaalse identiteedi ja seksuaalsuse teemadel ei räägita kirikus palju, pigem siis, kui need teemad on ka laiemalt ühiskonnas üleval (M_HK, N_HL, M_HL, N_HV, N_BL2, M_BM, N_BL1). Tunti, et teemakäsitlus

erineb kogudustes ja isegi koguduse sees. Arvati ka, et seksuaalsuse teemadel räägitakse, aga peamiselt on see suunatud noortele ja vähem suunatud täiskasvanutele (N_HB)

“Kui ma üles kasvasin või ka siinamaani räägitakse suhteliselt palju, aga kogu aeg täiesti rangelt sellises piiravas vormis, et ärge tehke seda ja siin on need limiidid, kuhu maani võib minna enne abiellumist. Sellega minu jaoks kaasnes ka selline teatud negatiivsus, selle kasvatusena, et seksuaalsus seisneski selles, mida kõike ei tohi teha sisuliselt või mis kõik on halb, mis kõik on kuidagi ebapuhas. Teismelisena räägiti nagu kohe eriti palju. Ühel hetkel noore täiskasvanuna enam mitte nii väga.”- N_HB

Samas esines ka arvamus, et nendel teemadel räägitakse kristlikus kogukonnas liiga palju (M_BD).

“Oluline teema. Selle ümber keerleb nii palju. Praegu eriti tundub see nagu ainuke asi, mille eest nad[kirik] saavad võidelda. Aga sellel on mingi allasurumise vibe ka hästi suur tegelikult. Minu meelest, võib-olla on see mu enda peas, sest ma ise tunnetan seda palju, aga mul on tunne, et seal on hästi palju seda. Samas mitte kõikidel kristlastel kindlasti. Aga eriti praegu, minu meelest ikkagi suure kella otsas. See on muidugi nii tähtis teema, aga vahel on selline tunne nagu see oleks ka ainukene asi, ainuke kriteerium, mis on oluline. Et heteroseksuaalsus on ainuke defineeriv asi, kui tahad kristlane olla.”- M_BD

Üldiselt on kogukonna poolt tulnud arusaamad seoses seksuaalse identiteediga ja seksuaalsusega laiemalt pigem konservatiivsed/traditsioonilised. Nähti, et kirik/kogukond mõtestab seksuaalsust kindlas raamistikus ja seksuaalvähemuste suhtes oldakse pigem taunivad.

“Konservatiivsed, traditsioonilised. Naine on naine ja mees on mees ja kõik, mis on väljaspool seda ja neid liideseid, on patt. Ja isegi selle süsteemi sees, kõik mis on “lõbus” on patt. Ma pole kohanud Eestis ühtegi väljaspool heteroseksuaalsust päriselt aktsepteerivat kiriklikku kogukonda. Isegi need, kes väidavad, siis ikkagi mingist hetkest tuleb blokk ette. Nende teemade mõistmine on väga toores mu meelest. Need pole nagu korralikult lahti mõtestatud väljaspool mingit traditsiooni elementi ja isegi seal on see rohkem selline “asjad on nii, sest need on nii alati olnud” ja mitte läbimõeldud ja elatud traditsioon.”- N_BLI

“[Rääkides seksuaalsuse käsitlesest koguduses, mille liige varem oli] Tihti see on tabu teema või kui seda käsitletakse, siis seda käsitletakse negatiivselt, Ühest küljest seda seksuaalsust käsitletakse, et on olemas selline binaarsus nagu mees ja naine ja on olemas

soorollid, mida tuleb täita ja neid ka õpetati. Et kui sa oled mees või poiss, siis pead käituma ühtemoodi ja kui sa oled naine, siis teistpidi. Ja kui mõelda, siis ühiskonnas üldiselt nendel teemadel näiteks seoses kooseluseaduse referendumiga, mis oli tol ajal, siis pigem käsitleti neid teemasid negatiivselt. Öeldi, et see ei ole nagu kristlik.”- M_HL

“Ma viskan praegu märksõnu. Kõigepealt, et on monogaamne, mehe ja naise vahel. Natukene vanema mehe ja noorema naise vahel eelkõige. Ta on seaduslik, ehk siis ta on registreeritud abieluvorm ja ka igavene ja pigem praktiline, et tal on pigem selline praktiline funktsioon, midagi pigem produktiivset alati. Mitte ainult, aga see ei ole ka nagu lihtsalt tore ajaviide või viis kuidas oma kaaslasega lähedust nautida, vaid tal peab ikkagi pigem olema mingisugune funktsioon, mis on laste saamiseks või mehe rahuldamiseks sisuliselt.”- N_HB

Samas on seksuaalsuse juures oluline ka, et see on loomulik ja hea asi ja piiritletud suunavad mingil määral tervemate suheteni (N_HV, M_HL).

“No et see ikkagi on hea asi ja loomulik asi. See on raamis. Peab olema kindla partneriga ja siis peab olema abielu ja siis peab olema vastassugupool, üks ole. Ja ta peab olema nagu ka nagu lapsi saama ja et ta on niisugune noh, väga ikkagi selline suunatud funktsioonile- funktsionaalne. [Räägib sellest ajast, kui ise oli aktiivne kirikus] Tundus loogiline, loomulik ja mõistlik. Aga muidugi ka selline piirav kohati. Noh, siis näed seda ka niisuguse kaitsva osana seal. Et siis vähemalt nagu midagi halba ei juhtu, üks ole.”- M_HK

Kahel juhul olid intervjuueeritavatel kogemused ka kristliku kogukonnaga väljaspool Eestit ning seal tajuti neid teemakäsitlusi palju avatumalt (N_BL2, N_HL).

“Sel teemal on väga erinev see [välismaal] kirik, kus ma praegu olen ja Eesti luterlik kirik. Siin välismaal on üli avatud kogudus. Mul hullult vedas, et sattusin kohta, kus aktsepteeritakse kõiki seksuaalsusi. Just nimelt avatud, et kutsutakse erinevaid inimesi liituma ja näidatakse välja, et ollakse avatud”- N_BL2

“Jah, no sõltub, näiteks [välismaal] on inimesed on üldse progressiivsemad ja seal on rohkem usklike ja seal inimesed, kellega ma suhtlesin olid kõik väga avatud . Isegi kui käisid kirikus ja olid ristitud”- N_HL

Samuti täheldati, et seksuaalsusest rääkimine erineb ka Eestis kirikute ja kogukondade sees.

“Ma olen praegu õnneks Eesti võib olla kõigele liberaalsemas luterlikus koguduses, et seal seda nagu mainitakse ka. Mul oli näiteks väga hea meel, kui oli LGBT-filmide festival, siis kirikuõpetaja ka jutluse mainis, kuidas ta käis seal filme vaatamas ja tõi mingeid ideid sealt välja meile kõigile nagu õpetamiseks. Ja siis kui käisin näiteks leerikursusel, siis ka küsiti seksuaalsuse kohta ja oldi avatud.”- M_HL

Intervjueeritavate enda arusaamad seoses kristluse ja seksuaalsusega eristusid enamasti mõnevõrra või ka täielikult kiriku/kogukonna omadega. Kõik intervjueeritavad olid nõus, et kirik peaks olema avatud kõigile seksuaalsest identiteedist olenemata. Oluliseks peeti, et kristlik käsitlus võiks olla seksuaalsust rohkem toetav (N_BL1, N_BL2, N_HV)

“Muidugi peaks soosima tervislikumaid suhteid ja selles mõttes ma olen nõus, et see üldine sõnum on õiges suunas, et peaks pühendumata ühele inimesele ja selline nagu pealiskaudne asi ei ole väga hea lihtsalt vaimselt ka inimestele. Et mida rohkem sa inimesele pühendunud oled ja ka vaimselt olete ühel lainel, siis seda parem suhe on. Aga muidugi nad räägivad ainult heteroseksuaalsuse võtmes, et üldine arusaam ongi, et nad lihtsalt ignoreerivad seda, et muud seksuaalsused üldse olemas on ja eeldavad, et kõik on hetero ja kogu sõnum sellel suunatud.”- N_BL2

“[Rääkides enda arvamuse ühtimisega kristlikus kontekstis] Lühidalt ei, pikemalt see on keeruline. Ma arvan, et kristlus saab inimese elus palju head teha ja täita auku meie tänapäevases seksuaalsuse käsitluses ja suunata tervemata suhete poole jne. Aga ma ei usu, et see kuidas kirik sellel praegu läheneb seda teeb. See pigem toob veel enam traumasid ja häbi ja seesugust. Jättes kõrvale isegi LGBT küsimused, milles on suhtumine naeruväärselt piiratud, siis samamoodi ka heteroseksuaalsuse lubatud vorme on “mingi kaks tükki” ja kui nendesse ei sobi, siis mõtle ise välja. Seejuures kuigi kirik või kristlik kogukond laiemalt toodab nii palju traumasid, siis nad ei tee midagi, et seda traumasid parandada. Neid küsimusi on nii palju- abort, ebavõrdsed suhted- palju on kiriku sees seda, et liiga noored tüdrukud on koos endast vanemate meestega. See läheb väga konkreetselt tagasi kristliku arusaama sellest, milline on naise ja mehe roll. Kui naise roll on alluda oma mehele ja talle lapsi sünnitada, siis pole ime, et paljud mehed kasutavad seda ära. Aga niikaua kui see suhe heteroseksuaalne on, siis on kõik okei.”-N_BLI

Oli ka arusaamu, kus seksuaalne käsitlus ei ühtinud üldse küsitava enda arusaamadega seksuaalsusest (N_HB).

“Täna ei ühine enam sisuliselt üldse. Ma ise täna usun väga tugevalt, et selline kristlik narratiiv seksuaalsusest tuleneb ikkagi hoopis teistsuguses kultuuriruumist, hoopis teistsugusest ajastust ja on suures osas ikkagi nagu tarbetud täna. Ja mul on kahju, et kristlik kirik suures osas seda nagu sellisena ei näe. Mul on tunne, et see teeb lihtsalt väga palju kahju noortele inimestele, kes abielluvad kähku seitsmeteist aastaselt enne gümnaasiumi lõppu sellepärast, et tema viisteist aastat vanem peika tahab seda. No tähendab, et mulle tundub, et see paneb lihtsalt nii palju just naisi niivõrd haavatavale positsioonile ja teeb naised sõltuvaks meestest rohkem, kui selline tavaline või mitte-kristlik Lääne pool liberaalne seksuaalne kultuur ette näeb. Ja täna ma olen suhteliselt fundamentaalselt vastu väga paljudele asjadele, mis vähemalt minul kasvades sellise kristliku seksuaalse arusaamaga kaasas käisid.”-N_HB

Samas tundis N_HV, et kuigi ta pole nõus väga konservatiivsete vaadetega, siis üldiselt kristlik arusaam on seksuaalsust toetav, eriti just toetav naiselikkuse aspektist.

“Ma ütleksin, et selles mõttes kristlaseks olemine ja Piibli lugemine teeb lihtsamaks, sest ma ei ütleks, et ta paneb reeglid paika, vaid ta julgustab naist olema naine. Et Piibel julgustab mind olema naine nagu suure algustähega. Ma tunnen, et ma tahan olla see naine. Ma ei tunne, et mind surutakse nurka, et sa oled köögis ja passi seal. Ma näen seda just, et Piiblis on nii palju näiteid väga tugevatest ja võimukatest naistest, kes on teinud nagu metsikuid usutükke ja otsuseid. See on hästi julgustav tegelikult, näha seda, et kui naiselik saab mõni naine olla ja samas ka väga võimukas ja väga tugev. Et jah, see on pigem mind nagu aidanud.”- N_HV

N_BL2 nägi samuti Piiblis ja Jeesuse elus enda jaoks toetavat osa, et tegeleda ka kiriku sees olevate ebavõrdsete soorollidega ja seada peamiseks sotsiaalne õiglus.

“Ma lihtsalt mõtlen, et kirik on ajaloo jooksul kujunenud ja Piibel on kirjutatud kindlal ajahetkel, mil oligi normaalsus, et on sellised soorollid. Piibel oli oma ajas väga revolutsiooniline ja murdis väga palju norme ja soorolle ka. See, et naised olid Jeesuse järgijad ja samamoodi käisid koos ja jätsid oma pere seljataha ja muud. Ka Jeesuse mingid sõnumeid, mis tänapäeval paistavad tagurlikud, sest me oleme nii palju edasi liikunud, aga omas ajas olid need väga radikaalsed. Näiteks, et ka lahutatud naisi peaks toetama. Meile praegu tunduvad need tagurlikud. Kuna minu arust omas ajas Piibel oli radikaalne, siis me peaksime täna ka olema praeguses ajas radikaalsed ja mõtlema sotsiaalsest õiglusest just nii et, mida Jeesus praegu teeks, kui ta praegu siin oleks ja ta

näeks seda praegust ebaõiglust. Mina usun, et ta võitleks samamoodi õigluse eest ka praegu.”- N_BL2

Soorollid ja naise positsioon kirikus tulid teemaks ka seoses naisvaimulikega. N_HV ja N_BL2 olid mõlemad osa kogukonnast, kus olid naisvaimulikud ning N_HV täheldas, kuidas mõnes konservatiivsemas kogukonnas suhtutakse sellesse umbusaldusega.

Arusaamad sellest, kui oluline on seksuaalse identiteedi teema ja kui palju kristlikus kogukonnas ja kirikus peaks seksuaalsusest rääkima, jagunesid suuremal määral kaheks. Enamus intervjuueeritavate jaoks oli seksuaalsus oluline teema, millest oleks vaja rohkem rääkida (N_HB, N_HV, N_BL1, N_BL2, M_BM)

“Ja ma arvan, et peaks [rääkima seksuaalsuse teemadel], ma arvan, et see on raske ja need on väga keerulised teemad, mida rääkida. Eriti kui seal nagunii sellised fundamentaalsed uskumused ja mingisugused väärtused, mis sellega kaasas käivad, aga ma ei näe, et kirik saaks tegelikult areneda või kuidagi hoida oma relevantsust ühiskonnas, kui ta ei ole valmis muutuvate väärtustega kaasas käima. Ma isiklikult lihtsalt näen, arvestades selliseid võib-olla ideoloogilisi põhimõtteid, mis sellises kristluses on prevalveeruvad, siis ma näen, et seksuaalsus üleüldiselt peaks olema midagi, millest me saame just avatult rääkida selleks, et üksteist võimalikult palju hoida. Eriti kuna nii paljud inimesed saavad seksuaalsuse tõttu haiget, nii paljusid väärkoheldakse. See kõik, just seesama stigma tegelikult hoiab ka ohvreid vangis ja ei lase meil sellist turvalist seksuaalset ühiskonda kujundada sellepärast, et me lihtsalt ei julge sellest rääkida. Või me lihtsalt ei ole võimelised tegelikult neid võimusuhteid kuidagi kohandama vastavalt tänasele elule”- N_HB

“Ma arvan, et on narr sellest mitte rääkida, Esiteks, me tegelikult kunagi ei tea, eriti koguduste puhul, et kes meist armastab võib-olla rohkem kui vastassugu, isegi kui neid on ainult mõned, siis ainult nende paari inimese nimel oleks mõistlik sellest rääkida, et nad ei tunneks ennast väga üksijäetuna väga olulises komponendis nende elust. Olgem ausad, enamiku jaoks meist on ikkagi seks väga oluline osa.”-M_BM

Esines arusaama, et see, kas kristlik kogukond peaks seksuaalsest identiteedist rääkima, oleneb palju sellest, mis viisil nad seda teevad (M_HL, M_BD)

“Oleneb, mis võtmes nad räägivad, see on väga õhkkõrn piir, kas see on kohe traditsiooni kuulutamine, mis on vale minu meelest. Pigem teoloogiline arutus võiks olla või mingi teemapüstitus”- M_BD

“Eks see sõltub, mis nad räägivad. Eestis konsensus ikkagi on selline konservatiivne konsensus. Ja sellega ma ütleksin, et pigem oleks tore, kui nad ei räägiks liiga tihti. Samas kui me räägime kiriku sees, siis näiteks Urmas Viilma on ka öelnud, et kui inimesed tekitavad selle diskussiooni, kas siis võrdlustama abielu ja nii edasi, siis ta on valmis selle kohta rääkima ja diskussiooni pidama. Ja võib-olla kiriku sees oleks vaja seda diskussiooni pidada, aga just kiriku sees ja siis väljaspool võib-olla parem mitte.”-M_HL
N_HL jaoks ei olnud seksuaalsus kristluse sees oluline teema, millest rääkida.

“See ei ole väga oluline teema minu meelest rääkida. Selles suhtes, et võiks ära jätta selle, et kirik kontrollib inimeste nagu seksuaalelu. Ma nagu ei leia, et miks Jumal üldse peab puutuma sellesse, mis orientatsiooniga keegi on või mis seksuaalelu inimene elab. Üldse ma ei saa aru, miks usk peab puutuma seksuaalellu, et nagu sama hästi võiks ju siis kirikus rääkida, et peab hambaid pesema või ma ei tea.”- N_HL

Pigem nähti, et kirik ei peaks võtma sõna seksuaalsuse teemadel kirikust väljaspool oleva kogukonna suhtes. Olulisemaks peeti dialoogi kiriku sees ning meediakajastuste puhul peeti tähtsaks mitmekülget kajastust ja arvamuste kohta kriitilisuse säilitamist.

Inimeste seksuaalse ja kristliku identiteedi ühisosa perspektiivist oli valdav muster, et ei tajutud, et kristlus toetaks nende seksuaalset identiteeti täielikult (v.a N_HV). Kõik neli intervjuueritud biseksuaalse identiteediga inimest (N_BL1, N_BL2, M_BM, M_BD) ei olnud Eesti kirikus avalikult oma seksuaalsusest rääkinud või seksuaalne identiteet polnud teemaks tulnud– samas ei tähendanud see konflikti seksuaalse ja kristliku identiteedi vahel. Kui üldse, siis tunnetati konflikti traditsiooni ja kirikuga.

“...kui Jumal on armuline ja armastav nagu pühakirjad teda kujutavad või ta on nii andestav, siis ei ole mingisugust loogilist põhjendust, miks ta peaks karistama inimesi, kes armastavad kedagi, kes ei ole nende vastassoost. See lihtsalt nagu pole üldse loogiline.[...] Ma tunnen pigem võib-olla konflikti kirikuga, mis on juhitud sinna suunda inimeste poolt, kellel on piiratud kogemused LGBT-kogukonnaga, aga nagu Jumala ja usuga mul ei ole.”- M_BM

Seksuaalse ja kristliku identiteedi kohapealt olid soolisuse/soorollide aspektid need, milles põhiliselt tunnetati mõningast vastuolu. (M_HL, N_HB, M_BL).

“Jah ja ei (seksuaalse identiteedi toetamise kohta). Selles mõttes, et ta toetab sellest klassikalist patriarhaalset narratiivi missugune heteroseksuaalne mees peab olema. Aga

kui mõelda nagu feminismist ja asjadest, et nagu mehed ka kannatavat patriarhaalsus all, siis seda ei räägita ja seda poolt ei toeta”- M_HL

N_HB tõi eriti välja, kuidas kristluses on naise roll üsna haavatav ning ta tunneb, et seda surutakse alla.

“Kristlikus kultuuriruumis on ka Eestis tänaseni kombeks näiteks küsida pruudi isalt tema kätt või sisuliselt nagu leppida mehe ja isa vahel kokku, et kas tohib abielluda ja missugune see suhe peaks välja nägema. Ja samamoodi see, kuidas kultuuripärand võib-olla lihtsalt kristliku tavaga väga läbi põimunud, aga kuidas naised peavad ootama mehe ettepanekut, mehe otsust, et kas ma olen piisavalt hea, et ta tahaks minuga abielluda. See kuidagi määrab ikkagi inimese positsiooni sotsiaalses hierarhias. Et vallalised naised ei ole mitte lihtsalt vallalised, vaid keegi ei ole tahtnud nendega abielluda või pigem seal on selline väärtushinnang kuidagi juures. Ja selline igapäevaelu, mis veel puudutab, mis ei ole võib-olla nagu ainult seksuaalsuse kohta, aga pereelu kohta, et kes teeb karjääri, kes kasvatab lapsi või selline tasustamata töö. Selline igapäevaelu dünaamika mulle tundub, et taandub ka lõpuks seksuaalsusele, et ikkagi üks osapool otsustab need mängureeglid või tema vajadustest sõltuvad lihtsalt kohandatakse kogu elu”- N_HB

Samas N_HV tundis ennast kristlikus kogukonnas naisena väga väärtustatud ja olulisena. *“Mina tunnen, et mind on väga hoitud ja minu arvamusi on väga tõsiselt võetud ja kuulatud, et ma ei ole kunagi tundnud [alavääristamist], et pigem võib-olla mind on naisena just väga hinnatud.”-N_HB*

Viimane suurem läbiv teema, mis seostus kristliku ja seksuaalse identiteedi ühisosaga, oli häbi/süütunne ning ka sellest ülesaamine. Mõned intervjuueeritavad tajusid, et nende kristlik taust asetab neile teatud piirangud, millega kaasneb häbitunne, seda isegi siis, kui inimene ise neid “piiranguid” ei usu. (N_HL, N_HB, M_BM, M_BD).

“Vahepeal, kui ma olin seksuaalselt aktiivsem, siis mul oli nagu peale vahekorda süütunne. Võib-olla see oligi nagu mingisugune õpetuste kaja mu sees, et umbes et ei ikka ainult ühe inimesega tohib elu jooksul magada ja pead abieluni ootama. Siis nagu vahepeal oli selline süütunne, et ma ei käitu nii nagu peaks. Kui mul oli selline “lohakas periood”, siis ma käisin kirikus koguaeg. [...]. Istusin seal ja palvetasin või suhtlesin Jumalaga. Ja siis pärast, kui mul oli vahest süütunne või halb olla, siis ma läksin ka kirikusse ja siis oli see tunne või mis ma vastu sain Jumalalt oli see, et tal on ükskõik, mida ma teen. Vahest ma nagu tunnetan, et Jumal on pahane mu peale või pettunud või

tal hea meel, et ma midagi hästi tegin. Aga selles osas ma ei saanud mingit otsest vastukaja ja siis oligi tunne, et miks teda peaks huvitama, kellega magan. Niikaua, kui kõik on turvaline ja ma ei tee kellelegi teisele halba sellega, siis ma ei tea, miks see nagu peaks Jumalat häirima.” - N_HL

“[Seksuaalse identiteedi, soorollide ja kristliku kasvatuses rääkides] Mõnikord jõusaali või trennides on see, et inimesed teevad nagu harjutusi mingisuguste raskustega, et oleks raskem teha mingit harjutust. Ja see on nagu natuke vaimses mõttes samamoodi tajutav, et ikkagi kristlik taust on teatud nagu raskus, mis ei lase sul võib olla päris nagu liblika kombel mingi tiibu avada. Peamine on see, et sellest ei langeks suurde depressiooni, muidu lõpuks oledki sellises nagu pooleldi apaatsuse seisundis, kus ma saan aru, et minult oodatakse midagi hoopis teistsugust, et mida ma siis nüüd hakkam siin elama mingi seda ja seda välja. Aga see mul vaja lahendada kuidagi lähitulevikus ära ja ma ei tea veel, mis see lahendus on.” - M_BM

“Mida ma tahan lihtsalt rõhutada, et kristliku identiteediga inimesena ja isegi selle heteronormatiivsuse juures, siis võib-olla seksuaalsus on olnud üks suuremaid väljakutseid. Lihtsalt see tohtu süütunne kogu aeg iga asja pärast. Süütunne üleüldisel seksuaalsuse pärast ja ma arvan, et see on ka midagi, mis tegelikult on hästi suur ühisosa kristliku identiteediga, et isegi kui sa tinglikult võid olla selles mingisuguses kindlas raamistikus, mida peetakse standardseks, normaalseks või õigeks, et isegi siis on mingisugune süütunne sealjuures. See on sellepärast, et lihtsalt see tabu on nii suureks aetud ja ei ole sellist inimese kesket lähenemist võib-olla seksuaalsuse juures. Et see on midagi, millega kahekümnendate alguses ma ise ikkagi aastaid vaeva nägin. Aga lõpuks nagu vaikselt harjusid ära lihtsalt süütundega. Mingis osas tegelen sellega jätkuvalt. Võib-olla selline naudingule rõhumine või selle iseendast otsimine endiselt kuidagi tekitab süütunnet, et ma olen kuidagi pealiskaudne või halb.” - N_HB

Kuigi N_HB ja N_BM jaoks seostus häbi just kristlikust kasvatuses saadud õpetustega, siis nii N_HL kui M_BD polnud kristlikust perest. Seega ei saa väita, et häbitunne tuleneks ainult kristlikust kasvatuses.

4. Intervjuude analüüs

Selles peatükis analüüsin eespool temaatiliselt kirjeldatud intervjuusid enda uurimisküsimuste perspektiivist. Esimes peatükis väljatoodud uurimisküsimused, millest analüüsis lähtun, on:

1. Kui oluline on religioosnes kontekstis seksuaalne identiteet ja kuidas see väljendub?
2. Kas ja kuidas on religioosne identiteet ja seksuaalne identiteet omavahel seotud ja teineteisest mõjutatavad?
3. Kas ja kuidas erineb seksuaalse identiteedi roll ja olulisus religioonis erinevate seksuaalsete identiteediga inimeste jaoks?

Vaadeldes intervjuudes kajastunud arusaamu ja kogemusi seoses religiooni ja seksuaalse identiteediga on raske üheselt öelda, kui oluline see religioosnes kontekstis tervikuna on. Pärast intervjuude läbiviimist ja teemaanalüüsi julgeksin väita, et alguses püstitatud küsimus ei ole kõige parem antud teema uurimiseks, sest ei ütle tegelikult palju religiooni ja seksuaalsuse omavahelise suhte kohta. Seksuaalne identiteet on üks olulisi teemasid religioosnes kontekstis, sest see on tihti relevantne teema üldiselt, kuid ma ei leia, et saaks kuidagi adekvaatselt mõõta täpselt selle olulisust. Intervjuud näitavad arvamuste varieeruvust kristliku kogukonna sees, mistõttu on ka teemade olulisus erinev. Siiski pidasid enamus intervjuueeritavatest seksuaalsest identiteedist rääkimist kristlikus kogukonnas tähtsaks. See väljendus ühelt poolt seoses seksuaalvähemuste aktsepteerimise küsimusega, sest kõik vastanud tahtsid, et kristlik kogukond oleks avatud kõigile, vaatamata seksuaalsest identiteedist. Teisalt märgistab seksuaalse identiteedi olulisust osade intervjuueeritavate jaoks tunnetatud konflikt seoses nende teemadega. Näiteks N_HB kirjeldatud konflikt naiste allasurumise küsimuses, mis motiveeris teda kiriku kogukonnast kaugenema. See näitab, et seksuaalsuse teemad võivad olla kristluse sees piisavalt olulised, et mõjutada inimese religioosset käitumist. Seksuaalse identiteedi teemad võivad mõnel juhul olla ka mõjutajaks positiivsema kristliku kogukonna tunnetuseks. Näiteks M_HL koguduse kirjelduses oli seksuaalse identiteedi teemadest avatult rääkimine (juba ka leerikoolis) oluline ja positiivne osa oma koguduse kirjeldamise juures. Seksuaalse identiteedi tähtsus kristlikus kogukonnas näib käivat

käsikäes nende teemade olulisusega ühiskonnas, sest intervjuudes mainiti tihti, et ka kirikus tulevad need teemad üles seoses avalike debattidega väljaspool kirikut.

Intervjuude teemade analüüsi põhjal võib väita, et kristlik ja seksuaalne identiteet on omavahel seotud. Näiteks isegi juhul, kus inimene ei pidanud seksuaalsuse teemasid kristluses oluliseks, tundis ta ikkagi, et kristlus mingil määral mõjutab ta seksuaalsust (N_HL). Viise, kuidas nende kahe identiteedi seotus väljendub, on erinevaid. Ühe aspektina joonistus välja, kuidas kristlikus kogukonnas kasvamine mõjutab ka täiskasvanuna inimese seksuaalkäsitlust. Nii N_HB kui ka M_BM nimetasid just religioosest kogukonnast kasvueas saadud negatiivsed sõnumeid seksuaalsuse ja seksuaalse identiteedi kohta kui midagi, mis mõjutab ja piiritleb nende arusaamu seksuaalsusest ka täiskasvanuna. Kristlusest saadud sobimatute sõnumite mõtestamist ja nendest lahtilaskmist nähti jätkuva protsessina. Vaatamata negatiivsetele sõnumitele polnud kumbki intervjuueeritav jätnud oma kristlikku identiteeti, vaid nad mõtestasid seda mingil viisil enda jaoks ümber, et see integreeruks paremini nende üldise identiteediga. Selle näite põhjal võib oletada, et nii seksuaalne kui ka kristlik identiteet on mõlemad olulised inimese identiteedi osad ning mõningate inimeste jaoks ei kaalu ühe identiteedi tähtsus üle teist.

Teine aspekt, mis seob end eelpool mainitud kristliku kasvatus mõjutustega, kuid ei väljendunud ainult kristlikust perest pärit intervjuueeritavate juures, oli süü ja häbitunne, mis tekkis seoses seksuaalsuse väljendusega. Nii N_HL, N_HB, M_BM kui ka M_BD mainisid teatavate seksuaalsete tegevuste või ka laiemalt oma seksuaalse identiteediga kaasnevat häbitunnet, mida tihti seostati traditsiooniliste konservatiivsete kristlike arusaamadega seksuaalsusest. Süütunnet mainisid ka inimesed, kes väitsid, et ei pea selliseid väärtusi õigeks või ei samastu nendega. Näib, et kristlikud konservatiivsed arusaamad kantakse mõnel juhul üle ka alateadlikult, millest tulenevalt omistatakse teatud seksuaalsele käitumisele moraalne väärtus. Seega võib kristlus mõjutada inimese seksuaalset identiteeti ka nõnda, et inimene seda ise kohe ei taju, vaid see kerkib esile ainult väga kindlates olukordades. Süü ja häbitundest ülesaamise juures mainisid nii M_BM, M_BD kui ka N_HL, et üheks konflikti lahendamise viisiks oli palve ja isiklik usu mõtestamine, mis aitasid vähendada negatiivseid emotsioone. Nõnda oli religioon nii süütunde üheks allikaks kui ka mooduseks leida lahendust sellega kaasnevatele negatiivsete emotsioonidele. Süütunde lahendamise juures oli oluline seksuaalsete

õpetuste isiklik mõtestamine läbi palve, mis aitas kogukonna poolt saadud õpetused konteksti panna. Lisaks palvele oli oluline ka endale loogilise maailmapildi loomine, milles seksuaalne ja kristlik identiteet oleksid omavahel seotud. Religioonil võib seksuaalse identiteedi mõjutajana olla nii positiivne kui ka negatiivne mõju või ka mõlemat korraga.

Kolmas ühtsem intervjuudes esilekerkinud seksuaalse ja kristliku identiteedi omavahelise mõjutuse vorme oli seotud soorollidega. Intervjueeritavad mainisid korduvalt, kuidas kristlikus kogukonnas on kindlad soorollid, millega tihti tunti mingites aspektides konflikti. Näiteks M_HL jaoks olid kristlikud soorollid üsna kitsalt defineeritud ning ta ei tundnud, et need täielikult toetaks tema enda arusaama meheks olemisest. N_HB jaoks oli naistele dikteeritud soorollid oluline vahend, mida tema meelest kasutati naiste nii seksuaalsuse kui ka üldise sotsiaalse positsiooni survestamiseks. Samas ei saa öelda, et kristlikku käsitlust soorollidest nähti ainult millegi piirava või negatiivsest. N_HV jaoks oli kristlik ja piibellik eeskuju väga oluline ja toetav tema naiseliku identiteedi kujunemisel. Soorollide kontekstis mainis ka N_BL2 kristluse positiivset mõju, tuues välja, kuidas Piibel ja Jeesuse õpetus mõjutab omas ajas naise rolli positiivselt ning seda suhtumist ja sotsiaalset õiglust peaks kristlus edasi kandma ka tänapäeval. See, kuidas kristlus mõjutab seksuaalset identiteeti, on väga mitmetahuline ning isegi antud töös käsitletud väikse valimi puhul on näha arvamuste mitmekesisust. Nii soorollide, aga ka teiste eespool mainitud temade juures näib peamine vahe tulenevat kogukonna poolt antud ning ise mõtestatud/tunnetatud arusaamadest. Soorollide mainimine seksuaalsest identiteedist rääkidest näitab, kuidas nende kahe identiteedi interseksionaalsus on mõjutatud inimese tervikidentiteedist ja selle kõigist aspektidest.

Kuigi eespool kirjeldatu iseloomustab, kuidas seksuaalne ja kristlik identiteet on tihti omavahel keerulises vastastikusel mõjutuses, siis ei tajutud, et seksuaalsus mõjutaks palju inimese üldist kristliku tunnetust. Kuigi palve ja isiklik suhe Jumalaga oli moodus, kuidas lahendati identiteedi konflikti, siis ei tajutud, et seksuaalsus mõjutaks oluliselt inimese jumalataju. Pigem nähti, et seksuaalne identiteet ei olnud Jumala jaoks oluline teema või religiooni vaimse poole pealt määrav aspekt.

Tulles kolmanda uurimisküsimuse juurde, kas seksuaalse identiteedi roll ja olulisus erineb religioonis erinevate identiteetidega inimeste jaoks, siis näib, et vastus sellele pole nii ühtne, kui võis alguseks oletada. Seksuaalsuse roll ja olulisus erineb mõningal määral

biseksuaalsete ja heteroseksuaalsete kristlaste jaoks, kuid tervikuna näib see olevat sarnaselt oluline mõlema identiteediga kristlase jaoks. Seksuaalse identiteedi rolli tähtsust saab eristada inimeste üldiste arusaamade juures seksuaalsusest, kuid isegi seal polnud identiteet tähtsusetu paljude heteroseksuaalide jaoks. Saab vaid välja tuua, et tihti on biseksuaalse identiteediga inimesed oma seksuaalsusele seksuaalvähemusliku rolli tõttu rohkem mõelnud ja tähelepanu pööranud.

Seksuaalse identiteedi rolli erinevus kristluses väljendus intervjuude põhjal peamiselt avaliku identiteedi küsimuses. Kõik neli intervjuueeritud biseksuaalse identiteediga kristlast ütlesid, et nende identiteet pole kirikus tulnud teemaks ning nad pole Eesti kristlikule kogukonnale avalikult “kapist väljas”. See näitab, et biseksuaalne identiteet väljendub Eesti kristliku kogukonna sees üsna nähtamatult, mis võib tekitada tunde, et nende inimeste roll religioonis on väike või ei ekstsisteeri. Eesti kirikus on valdav üldine heteronormatiivsus, mille tõttu on üldse võimalik jääda biseksuaalina märkamata. Kristlikku kogukonda mõistetakse vaikivalt heteroseksuaalsena, mis ei ole omane ainult kristlastele, vaid iseloomustab ka Eesti ühiskonda laiemalt.

Biseksuaalse identiteediga inimesed tunnetasid konflikti traditsiooniliste arusaamade ja enda seksuaalse identiteedi vahel, kuid seda konflikti aitas lahendada isiklik usk ja läbi selle õpetuse tõlgendamine. Isiklik usu tõlgendamine ühildub ka Weberi töös leitud strateegiatega, kuidas homoseksuaalse sättumusega kristlased oma identiteete ühildasid (Weber 2020, 57). Tunnetatud konflikt ei olnud aga omane ainult biseksuaalsetele kristlastele, vaid ka heteroseksuaalsed kristlased tundsid mitmel juhul vastuolu mõningate seksuaalse identiteedi aspektide ja kristlike arusaamade vahel. See näitab, et vaatamata identiteedile ei pruugi seksuaalsuse rolli tajumine kristluses väga palju erineda. Tähtsam konkreetsest seksuaalsuse “sildist” on see, kuidas inimese seksuaalsus mahub traditsiooniliselt seatud piiridesse.

Suures joones on seksuaalse identiteedi mõtestamise viisid ja roll kristluse sees sarnased, olenemata inimese enda identiteedi sildist. Valdavalt erinesid inimeste enda arusaamad mõnevõrra traditsioonilisest kristlikust seksuaalkäsitlusest ning seksuaalsuse mõtestamisel oli peamine enda religioosne tõlgendus. Nii heteroseksuaalsete kui ka biseksuaalsete kristlaste arusaam ühtis selles, et kirik peaks olema avatud kõigile, olenemata seksuaalsusest. Nii heteroseksuaalse (N_HV) kui biseksuaalse (N_HL2) identiteediga kristlased tõid näite sellest, kuidas Piibel ja Jeesuse elu saavad olla toetavaks

oma seksuaalsuse ja soorollide mõtestamisel. Mõlema identiteedi jaoks on seksuaalsus mõnevõrra oluline teema, kuid mitte peamiselt oluline teema kristluse sees.

Antud analüüsi juures on oluline rõhutada, et valimi suuruse tõttu pole võimalik teha üldistusi väljaspool antud valimit ning kerkinud teemad ja järeldused on pigem pisike sissevaade seksuaalse ja kristliku identiteedi seostesse. Ka antud väikese valimi sees esineb arvamuste erinevust, mis lubab oletada, et antud teemades ei valitse laiemat konsensust.

5. Arutelu

Tuginedes antud töö alguses väljatoodud põgusale teoreetilise taustale, annan selles peatükis ülevaate, kuidas intervjuude teemad suhestusid laiemalt senise seksuaalsuse ja kristliku identiteedi uurimisega. Samuti kaardistan antud magistr töö perpektiivist edasisi võimalikke uurimissuundi seoses nende teemadega.

Võrreldes intervjuudes kajastunud arusaamu teoreetiliste lähenemistega, näib, et üldine seksuaalsuse mõtestamine pole enamjaolt nii lai, kui näiteks van Andersi (2015) kirjeldatud seksuaalsete konfiguratsioonide teooria. Paludes mõtestada, mida tähendab seksuaalne identiteet, nähti seda peamiselt samatähenduslikult orientatsiooni ja külgetõmbega. Samas märgiti, et seksuaalsus üldisemalt on laiem teema, mis lubab arvata, et isiklikku seksuaalset identiteeti mõtestatakse laiemalt kui ainult külgetõmbe tähenduses. Intervjueeritavad mainisid seksuaalsuse juures ka soolisust ja seda, et see väljendub erinevalt üksinda või partneriga ning ka monogaamia/polüamooria eristust, mis ühtib mõne seksuaalse identiteedi määratlemise mudeli osaga.

Rohkem sarnasusi teoreetilise käsitlusega näeb seksuaalsuse kujunemisel, mille juures tõid ka intervjueeritavad välja, kuidas see on tihti protsess, mis hõlmab kahtlusi, seda nii heteroseksuaalse kui ka biseksuaalse identiteediga inimeste jaoks. Seeläbi võib pidada pädevaks Dillon et al. (2011) soovitus käsitleda seksuaalse identiteedi kujunemist universaalse protsessina. Samamoodi kajastus intervjuudes Dailey (1981) seksuaalsuse ringide teorias välja toodud idee, et kultuuriline kontekst mõjutab kõiki inimese seksuaalsuse aspekte. Antud töös käsitletud kristlus mõjutas mingil viisil enamiku intervjueeritavate arusaamu seksuaalsusest.

Kahes intervjuus kasutasid inimesed enda seksuaalse identiteedi seletamiseks Kinsey skaala numbreid (M_BM ja N_BL1), mis oli samuti huvitav seos töö teoreetilise poolega. Kinsey skaala on tänini üks enam levinud seksuaalsuse määratlemise mudeleid (Swan 2018, 20) ning kahekordne mainimine intervjuudes näis seda kinnitavat ka antud valimis.

Biseksuaalse identiteediga inimeste puhul ilmnes, miks seksuaalsuse identiteedipõhine käsitlemine on oluline. Korduvalt kõlas intervjuudes, kuidas biseksuaalid polnud oma seksuaalsusest kirikus rääkinud või see polnud tulnud teemaks.

Mõnel juhul kaasnes sellega vaikimisi arvamus, et nad on heteroseksuaalsed. See näitab, et käitumine ei saa olla alati määravaks faktoriks seksuaalsuse määratlemisel, sest nõnda võivad jääda osad identiteedid nähtamatuks. Seda eriti biseksuaalsuse puhul, kus käitumine võib anda pooliku arusaama inimese tegelikust seksuaalsusest. Ainult inimese enda määratluse kaudu on võimalik adekvaatselt hinnata seksuaalsust ja käitumise põhjal ei saa teha üldistusi mõne vaadeldava (sh. näiteks kristliku) kogukonna liikmete suhtes.

Seksuaalsuse ja religiooni ühisosas joonistused sarnaselt teoreetilisele käsitlusele välja, et antud teema tuleb kogukonna sees tihti päevakorda seksuaalvähemuste teemade juures, mis aga ei tähenda, et selle olulisus seisneks ainult nendes teemades. Heteroseksuaalsete kristlaste kogemused näitasid, et see on oluline teema ka heteroseksuaalse identiteediga inimestele, seda nii isikliku seksuaalsuse kui ka LGBT-kogukonna aktsepteerimise küsimuses. Intervjuud peegeldavad teoreetilises osas väljatoodud ideed, et kristluse loodud seksuaalsed hierarhiad panevad marginaalsesse olukorda ka heteroseksuaalse identiteediga inimesed, kes normatiivsesse käsitluse ei mahu (Yip ja Page 2020a, 1-2). Antud töös väljendus see peamiselt soorollide kontekstis ning avatuma seksuaalkäitumise ja häbi dünaamikas.

Soorollide teemaks tulemine lubab arvata, et lisaks seksuaalsusele on kristluses interseksionaalsuse kohapealt väga oluline ka sugu. Mitmest intervjuust kõlas läbi, et eriti just naiste puhul tunti seda olulise identiteedi osana, mis seadis inimese mingil viisil survestatud seisusesse. Oluline on ka välja tuua, et see polnud nii kõigi intervjuueeritud naiste puhul. Kuigi kriitika naise rolli suhtes kristluses pole uus, siis näib see olevat jätkuvalt oluline ja valulik teema. Soolisusega kaasnevad võimudünaamikad väljendusid ka meeste puhul, kes ei tundnud ennast täiesti mugavalt traditsiooniliselt piiritletud rollides. Kuigi kristlus peaks heteroseksuaalset identiteeti toetama, siis ei tundnud seda alati kõik intervjuueeritud. Seega ei saa öelda, et domineeriva seksuaalse identiteedi kandmine tähendab alati ka täielikku pääsemist marginaliseerituse tundest.

Ebavõrdsete võimudünaamikate märkamine ja nendega tegelemine näis osade intervjuueeritute põhjal oluline asi, millega kristlus peaks tegelema. Seejuures peeti tihti traditsioonist olulisemaks vaadata, millist mõju avaldab kristlus inimese elus ning juhinduda moraalsete hinnangute andmise asemel rohkem tervemate ja tervislikemate suhete toetamisele.

Interseksionaalsuse juurde tagasi tulles, tundsid paljud intervjueeritud, et ka kristlik identiteet üksi seab nad mingites olukordades marginaliseeritud seisusesse. Mitmed kristlased rääkisid oma kogemusest, kuidas kristliku identiteediga kaasnes teatav eelarvamus või arusaamatus teiste poolt. Mitmel juhul tundsid vastanud, et nende kristlik identiteet eristas neid teistest mingil määral ning tõi kaasa ebameeldivaid kommentaare ning mõnel juhul ka koolikiusamist.

Teoreetilises osas väljatoodud võimalused, kuidas kristlus võib mõjutada heteroseksuaalset identiteeti, leidsid kajastust ka intervjueeritavate kogemustes. Samamoodi kajastus nii biseksuaalsete kui ka heteroseksuaalsete inimeste kogemustest isikliku usulise tähenduse andmine kui viis, kuidas integreerida oma seksuaalset ja religioosset identiteeti. Käsitledes mõlemat seksuaalsust eraldiseisva tervikuna, tuli välja, kuidas vaatamata identiteedile oli seksuaalsuse mõtestamise teemades mitmeid ühisosaid. Peamine neist on ka juba eespool mainitud konfliktitunnetus, aga ka üldisemalt seksuaalsuse olulisus ning sellest mõtlemine.

Käesoleva magistritöö olulisus senises kristluse ja seksuaalsuse uurimises väljendub esiteks heteroseksuaalse identiteeti terviklikus käsitlemises Eesti kristlikus kogukonnas. Töö näitab, et identiteedipõhine seksuaalsuse käsitlus ei ole oluline ainult seksuaalvähemustest rääkides, vaid ka heteroseksuaalse identiteediga võib kaasneda marginaliseerituse ja konflikti tunne religioonis. Kuigi kristlus peaks olema heteroseksuaalsust toetav, siis ei tajunud kõik inimesed seda oma tervikliku seksuaalse identiteedi suhtes. Teiseks, vaadeldes heteroseksuaalsete ja biseksuaalsete kristlaste arusaamu, siis on seal oluline ühisosa. Seksuaalsuse teemad pole tihti tähtsusetud ja iseenesest mõistetavad ka heteroseksuaalsete kristlaste jaoks ning need mängivad rolli kristliku identiteedi osana. Religioon mõjutab inimeste seksuaalsust mitmetel eri viisidel, olenemata inimese "sildist". Olulisem seksuaalsest identiteedist on inimese enda kogemused kristliku kogukonnaga ning sobimine selle poolt seatud raamistikku. Kristliku seksuaalõpetuse juures on eristuste asemel olulisem terviklik seksuaalsuse käsitlemine ja selle paremini mõistmine, mille kaudu saab kristlus toetada tervemaid seksuaalsuhteid.

Mõeldes seksuaalsuse ja religiooni uurimise edasistele teemadele, seda eriti just Eesti kontekstis, siis arvan, et antud teema uurimine pole veel ammendanud. Antud magistritöö kontekstis tooksin välja kolm võimalikku suunda, mida vajaksid minu meelest Eestis edasist uurimist.

Esiteks, arvestades antud töö piiratud valimit, siis oleks huvitav ja oluline kaardistada heteroseksuaalse kogukonna arusaamad seksuaalsusest laimalt ning vaadelda, kas või kuidas need ühtivad antud töös leitud teemadega. Seejuures oleks oluline parandada antud töö piiratud valimit ja kaasata eri vanuses ja võimalikult erineva kristliku taustaga inimesi. Ka palju konservatiivsemate vaadetega kristlasi, kelle uurimine annaks oletatavalt teistsugused tulemusi ja seoseid seksuaalsuse teemade kohta.

Teiseks, huvitav oleks põhjalikumalt uurida intervjuude analüüsi käigus avastatud häbi ja süütunde teemat seoses kristliku ja seksuaalse identiteediga. Just Eesti kogukonna perspektiivist on need teemad alauuritud, kuid võiksid pakkuda huvitavaid uusi seoseid seksuaalsuse ja religiooni vahel. Seda mitte ainult kristliku identiteediga inimeste puhul, aga ka näiteks võimaliku faktorina, miks Eesti kristlased minetavad oma religiooni.

Kolmandaks kerkis intervjuudes lisaks seksuaalsusele teemaks ka soolisus ja soorollid. Tuues seksuaalse ja kristliku identiteedi interseksionaalsusele lisaks juurde ka soolise identiteedi dimensiooni, looks see ilmselt veelgi keerulisemaid seoseid, kuid inimese eri identiteetid teineteist mõjutavad. Huvitav oleks seda uurida just heteroseksuaalsete meeste perspektiivist, kes grupina omavad kristlikus kogukonnas kahte domineerivat identiteeti. Samuti võiks soolisuse uurimisele lisada interseksionaalsuse seisukohast ka sotsiaalse klassi või rassi dimensiooni. Soolisuse teemadel on Eestis puudulik ka intersoolisuse, transsoolisuse ja mitte-binaarsete sooidentiteetide uurimine, mis seoses religiooniga avaks ilmselt veelgi uusi suhestumise viise.

Kokkuvõte

Antud magistritöös uurisin seksuaalset identiteeti Eesti kristliku kogukonna näitel, et mõista seksuaalse identiteedi olulisust ning selle väljendusviise religioosses kontekstis. Töö esimene pool andis ülevaate seksuaalsuse teoreetilisest käsitlest ning selle ühisosast religiooniga. Teine pool avas empiirilist uurimust, mille käigus viisin läbi intervjuusid heteroseksuaalse ja biseksuaalse identiteediga kristlastega, et läbi nende arvamuste saada aru seksuaalse ja kristliku identiteedi seostest. Töö peamised uurimisküsimused olid: 1) Kui oluline on religioosses kontekstis seksuaalne identiteet ja kuidas see väljendub? 2) Kas ja kuidas on religioosne identiteet ja seksuaalne identiteet omavahel seotud ja teineteisest mõjutatud? 3) Kas ja kuidas erineb seksuaalse identiteedi roll ja olulisus religioonis erinevate seksuaalsete identiteediga inimeste jaoks?

Empiirilisest uurimusest lähtudes selgus, et seksuaalse identiteedi olulisust religioonis on raske hinnata, kuid kindlasti pole tegu tähtsusetu temaga religiooni sees. Seksuaalse identiteedi olulisus väljendub peamiselt seksuaalvähemuste aktsepteerimise küsimuses ning konfliktitunnetuses, mida mõned kristlased tajuvad seoses religiooni ja seksuaalsuse ühisosaga. Seksuaalne ja religioosne identiteet on omavahel seotud ning teineteist mõjutavad. Seotuse viise on erinevaid ning need ei pruugi väljenduda inimese terviklikus identiteedis, vaid võivad väljenduda ka ainult mingites aspektides. Kristlikus kogukonnas kasvamine mõjutas inimese arusaama seksuaalsusest ka täiskasvanueas ning sellel nähti mõningast piiravat ja negatiivset mõju enda seksuaalsusele. Mõnel juhul kogesid inimesed süü- ja häbitunnet seksuaalse väljendusega, mida seostati konservatiivsete kristlike arusaamadega. Süütunde vähendamise üheks strateegiaks oli palve, mis näitas, et kristlus võib olla nii süütunde tekitajaks kui ka lahendajaks. Kristlus mõjutas ka inimeste arusaamu soorollidest ning tajuti, et religioonis kindlalt ette antud soorollid võivad olla piiravad ja ei toeta alati täielikult inimese seksuaalset identiteeti. Kristlusel oli ka positiivne mõju inimese seksuaalsusele. Seksuaalse identiteedi roll ja tähtsus erines biseksuaalsete ja heteroseksuaalsete inimeste jaoks mõnedes aspektides, kuid tervikuna näis see olevat sarnaselt oluline mõlema identiteedi jaoks. Peamine erinevus heteroseksuaalsete ja biseksuaalsete kristlaste vahel oli avaliku identiteedi küsimus kirikliku kogukonna sees. Seksuaalse identiteedi mõtestamise viisid ja roll olid

sarnased, olenemata inimese enda identiteedist. Konkreetsest identiteedi sildist olid tähtsamad kogemused ning see, kuidas inimese seksuaalsus mahtus traditsiooniliselt seatud piiridesse. Valdavalt erinesid arusaamad mõnevõrra traditsioonilistest arusaamadest ja oluline oli isiklik religiooni tõlgendus. Antud töö valimit iseloomustas arvamuste erinevus, mille tõttu ei saa öelda, et seksuaalse identiteedi teemadel valdaks kristluses üksmeel.

Bibliograafia

- Alempijevic, Djordje, Rusudan Beriashvili, Jonathan Beynon, Bettina Birmanns, Marie Brasholt, Juliet Cohen, ja Maximo Duque et al. 2020. "Statement On Conversion Therapy". *Journal Of Forensic And Legal Medicine* 72: 101930. doi:10.1016/j.jflm.2020.101930.
- Alumäe, Tanel, Ottokar Tilk, ja Asadullah. 2018. "Advanced Rich Transcription System For Estonian Speech". *Human Language Technologies – The Baltic Perspective* 307. doi:10.3233/978-1-61499-912-6-1.
- Anderson, John J. 2013. "The Rhetoric Of Homosexual Practice". *Journal Of Religious Ethics* 41 (4): 601-625. doi:10.1111/jore.12034.
- Atkins, David C., Donald H. Baucom, ja Neil S. Jacobson. 2001. "Understanding Infidelity: Correlates In A National Random Sample.". *Journal Of Family Psychology* 15 (4): 735-749. doi:10.1037/0893-3200.15.4.735.
- Bailey, J. Michael, Paul L. Vasey, Lisa M. Diamond, S. Marc Breedlove, Eric Vilain, ja Marc Epprecht. 2016. "Sexual Orientation, Controversy, And Science". *Psychological Science In The Public Interest* 17 (2): 45-101. doi:10.1177/1529100616637616.
- Braun, Virginia, ja Victoria Clarke. 2006. "Using Thematic Analysis In Psychology". *Qualitative Research In Psychology* 3 (2): 77-101. doi:10.1191/1478088706qp063oa.
- Burdette, A. M., ja T. D. Hill. 2009. "Religious Involvement And Transitions Into Adolescent Sexual Activities". *Sociology Of Religion* 70 (1): 28-48. doi:10.1093/socrel/srp011.
- Burdette, Amy M., Christopher G. Ellison, Darren E. Sherkat, ja Kurt A. Gore. 2007. "Are There Religious Variations In Marital Infidelity?". *Journal Of Family Issues* 28 (12): 1553-1581. doi:10.1177/0192513x07304269.

- Cass, Vivienne C. 1979. "Homosexual Identity Formation:". *Journal Of Homosexuality* 4 (3): 219-235. doi:10.1300/j082v04n03_01.
- Claney, Carly J., M. Elizabeth Lewis Hall, Tamara L. Anderson, ja Andrea L. Canada. 2020. "Sexual Without Sex: A Qualitative Study Of Single Emerging Adult Evangelical Women.". *Psychology Of Religion And Spirituality* 12 (2): 191-200. doi:10.1037/rel0000191.
- Collins, Patricia Hill, ja Sirma Bilge. 2016. *Intersectionality*. Polity Press: Cambridge.
- Cook, Christopher C. H. 2020. "The Causes Of Human Sexual Orientation". *Theology & Sexuality*, 1-19. doi:10.1080/13558358.2020.1818541.
- Cooper-White, Pamela. 2015. "Violence And Justice". In *The Oxford Handbook Of Theology, Sexuality And Gender*, 487-504. Oxford: Oxford University Press.
- Cornwall, Susannah. 2021. "The Future Of Sexuality Debates In The Church: Shared Challenges And Opportunities For Theological 'Traditionalists' And 'Revisionists'". *Modern Believing* 62 (1): 10-23. doi:10.3828/mb.2021.2.
- Cox, Stephen, ja Cynthia Gallois. 1996. "Gay And Lesbian Identity Development:". *Journal Of Homosexuality* 30 (4): 1-30. doi:10.1300/j082v30n04_01.
- Dailey, Dennis. 1981. "Sexual Expression And Ageing". In *The Dynamics Of Aging: Original Essays On The Processes And Experiences Of Growing Old*, 311-329. Boulder: Westview Press.
- Dillon, Frank R., Roger L. Worthington, ja Bonnie Moradi. 2011. "Sexual Identity As A Universal Process". *Handbook Of Identity Theory And Research*, 649-670. doi:10.1007/978-1-4419-7988-9_27.
- Dean, James Joseph, ja Nancy L Fischer. 2020a. *Routledge International Handbook Of Heterosexualities Studies*. 2nd ed. New York: Routledge.

- Dean, Joseph, ja Nancy L Fischer. 2020b. "Thinking Straightness". In *Routledge International Handbook Of Heterosexualities Studies*, 1-18. New York: Routledge.
- Ecklund, Elaine Howard. 2005. "Different Identity Accounts For Catholic Women". *Review Of Religious Research* 47 (2): 135. doi:10.2307/3512046.
- Edwards, Katie M., Jessica A. Turchik, Christina M. Dardis, Nicole Reynolds, ja Christine A. Gidycz. 2011. "Rape Myths: History, Individual And Institutional-Level Presence, And Implications For Change". *Sex Roles* 65 (11-12): 761-773. doi:10.1007/s11199-011-9943-2.
- Edwards, Rosalind, ja Janet Holland. 2013. *What Is Qualitative Interviewing?*. London: Bloomsbury Academic.
- Eesti Kirikute Nõukogu. 2008. "Läkitused: EESTI KIRIKUTE NÕUKOGU SEISUKOHT HOMOSEKSUAALSUSE KÜSIMUSES". *Ekn.ee*. <http://www.ekn.ee/inc.lakitus.php?id=308>.
- Ensz, Samantha, ja Peter J. Jankowski. 2017. "Religiousness And Rape Myth Acceptance: Risk And Protective Effects". *Journal Of Interpersonal Violence* 35 (7-8): 1671-1693. doi:10.1177/0886260517698281.
- Fischer, Nancy, ja Steven Seidman. 2016. *Introducing The New Sexuality Studies*. 3rd ed. New York: Routledge.
- Fish, Jessica N., ja Stephen T. Russell. 2020. "Sexual Orientation And Gender Identity Change Efforts Are Unethical And Harmful". *American Journal Of Public Health* 110 (8): 1113-1114. doi:10.2105/ajph.2020.305765.
- Fraser, Ryan N., James H. Dalton, Jeremiah W. Burkhart, ja Jared T. Collins. 2021. "Shared Christian Religious Identity, Religiousness, And Marital Satisfaction". *Journal Of Pastoral Care & Counseling: Advancing Theory And Professional Practice Through Scholarly And Reflective Publications* 75 (2): 126-132. doi:10.1177/1542305021996229.

- Grove, Joshua. 2022. "Christianity And The Regulation Of Sexuality In The United States". In *Introducing The New Sexuality Studies*, 3rd ed, 523-529. New York: Routledge.
- Hannon, Michael W. 2014. "Against Heterosexuality". *First Things* March 2014: 27-34. <https://www.firstthings.com/article/2014/03/against-heterosexuality>.
- Harris, Helen, Gaynor Yancey, Veronica L. Timbers, ja Carolyn Cole. 2020. "LGBTQI+ And Christian? Who Decides?". *Journal Of Religion & Spirituality In Social Work: Social Thought* 39 (4): 452-473. doi:10.1080/15426432.2020.1802392.
- Hinman, Bradly K., ja Christopher Lacefield. 2020. "An Exploration Of Spirituality And Sexuality In Men Who Identify As Gay And Were Raised In A Conservative Christian Faith". *Journal Of Research On Christian Education* 29 (2): 156-175. doi:10.1080/10656219.2020.1767011.
- Houghton, Marie, ja Fiona Tasker. 2019. "Exploring Lesbian And Bisexual Catholic Women'S Narratives Of Religious And Sexual Identity Formation And Integration". *Journal Of Homosexuality* 68 (1): 47-69. doi:10.1080/00918369.2019.1624455.
- Karo, Roland. 2019. "Peenistest Paradiisis: Enesekriitiline Pilguheit Peeglisse. Ettekanne Konverentsil „Seksuaalsus Ja Religioon“". *Kirik Ja Teoloogia*, 6. detsember 2019. <https://kjt.ee/2019/12/peenistest-paradiisis-enesekriitiline-pilguheit-peeglisse-ettekanne-konverentsil-seksuaalsus-ja-religioon/>.
- Koletić, Goran, Ivan Landripet, Azra Tafro, Luka Jurković, Goran Milas, ja Aleksandar Štulhofer. 2021. "Religious Faith And Sexual Risk Taking Among Adolescents And Emerging Adults: A Meta-Analytic Review". *Social Science & Medicine* 291: 114488. doi:10.1016/j.socscimed.2021.114488.
- Lehmiller, Justin J. 2017. *The Psychology Of Human Sexuality*. 2nd ed. Hoboken: Wiley Blackwell.
- Levy, Denise L., ja Autumn Edmiston. 2013. "Sexual Identity, Gender Identity, And A Christian Upbringing". *Affilia* 29 (1): 66-77. doi:10.1177/0886109913509542.

- Levy, Denise L., ja Patricia Reeves. 2011. "Resolving Identity Conflict: Gay, Lesbian, And Queer Individuals With A Christian Upbringing". *Journal Of Gay & Lesbian Social Services* 23 (1): 53-68. doi:10.1080/10538720.2010.530193.
- Maguire, Moira, ja Brid Delahunt. 2017. "Doing A Thematic Analysis: A Practical, Step-By-Step Guide For Learning And Teaching Scholars.". *AISHE-J: The All Ireland Journal Of Teaching & Learning In Higher Education* Autumn Vol. 9 (No. 3): 3351-33514. <http://ojs.aishe.org/index.php/aishe-j/article/view/335>.
- Meanley, Steven, Sabina A Haberlen, Chukwuemeka N Okafor, Andre Brown, Mark Brennan-Ing, Deanna Ware, ja James E Egan et al. 2020. "Lifetime Exposure To Conversion Therapy And Psychosocial Health Among Midlife And Older Adult Men Who Have Sex With Men". *The Gerontologist* 60 (7): 1291-1302. doi:10.1093/geront/gnaa069.
- Mishtal, Joanna, ja Rachel Dannefer. 2010. "Reconciling Religious Identity And Reproductive Practices: The Church And Contraception In Poland". *The European Journal Of Contraception & Reproductive Health Care* 15 (4): 232-242. doi:10.3109/13625187.2010.498595.
- Moles, Katia. 2017. "Teaching Sexuality And Christianity For Perspective Transformation: Suggested Resources And Strategies". *Teaching Theology & Religion* 20 (2): 175-188. doi:10.1111/teth.12385.
- Morgan, Kris S., ja Rebecca M. Nerison. 1993. "Homosexuality And Psychopolitics: An Historical Overview.". *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training* 30 (1): 133-140. doi:10.1037/0033-3204.30.1.133.
- Nõmmik, Urmas. 2019. "Aeg Rääkida Seksuaalelu Ja -Tervise Küsimustest". *Kirik Ja Teoloogia*, 11.oktoober.2019. <https://kjt.ee/2019/10/aeg-raakida-seksuaalelu-ja-tervise-kusimustest/>.
- Ott, Kate. 2021. "Becoming A Christian Sexuality Educator". *Religious Education* 116 (3): 200-203. doi:10.1080/00344087.2021.1917850.

- Owens, Bretlyn C., M. Elizabeth Lewis Hall, ja Tamara L. Anderson. 2020. "The Relationship Between Purity Culture And Rape Myth Acceptance". *Journal Of Psychology And Theology* 49 (4): 405-418. doi:10.1177/0091647120974992.
- Page, Sarah-Jane, ja Andrew Kam-Tuck Yip. 2021a. "Intersecting Religion And Sexuality: Contributing To An Unfinished Conversation". In *Intersecting Religion And Sexuality*, 1-22. Leiden: Brill.
- Page, Sarah-Jane, ja Andrew Kam-Tuck Yip. 2021b. *Intersecting Religion And Sexuality*. Leiden: Brill.
- Paul, Charlotte, Julie Fitzjohn, Jason Eberhart-Phillips, Peter Herbison, ja Nigel Dickson. 2000. "Sexual Abstinence At Age 21 In New Zealand: The Importance Of Religion". *Social Science & Medicine* 51 (1): 1-10. doi:10.1016/s0277-9536(99)00425-6.
- Perera, Shehani, ja Alison Swartz. 2021. "“An Unchanging God In A Changing World”: Sexual Practice And Decision-Making Among Christian Women In South Africa". *Journal Of Religion And Health* 60 (6): 4045-4060. doi:10.1007/s10943-021-01305-7.
- Riistan, Ain. 2019. "Seksuaalsus Ja Seksuaalvähemused Pühakirjas". *Kirik Ja Teoloogia*, 18. oktoober 2019. <https://kjt.ee/2019/10/seksuaalsus-ja-seksuaalvahemused-puhakirjas/>.
- Roberts, Celia. 2016. "Medicine And The Making Of A Sexual Body". In *Introducing The New Sexuality Studies*, 3rd ed, 59-68. New York: Routledge.
- Roselli, C. E. 2018. "Neurobiology Of Gender Identity And Sexual Orientation". *Journal Of Neuroendocrinology* 30 (7): e12562. doi:10.1111/jne.12562.
- Savik, Iris. 2019. "Biseksuaalne identiteet ja selle seosed religiooniga kristliku usu näitel". Bakalaureusetöö, Tartu Ülikool.

- Schuck, Kelly D., ja Becky J. Liddle. 2001. "Religious Conflicts Experienced By Lesbian, Gay, And Bisexual Individuals". *Journal Of Gay & Lesbian Psychotherapy* 5 (2): 63-82. doi:10.1300/j236v05n02_07.
- Seidman, Steven. 2016. "Theoretical Perspectives". In *Introducing The New Sexuality Studies*, 3rd ed, 12-23 New York: Routledge.
- Seksuaaltervise Liit ja Tartu Ülikool. 2019. "Reedel, 11. Oktoobril 2019 Toimub Tartu Ülikooli Aulas Konverents "SEKSUAALSUS JA RELIGIOON – ÜHISOSA OTSIDES". Konverentsi Korraldajateks On Eesti Seksuaaltervise Liit Ja Tartu Ülikooli Usuteaduskond.". <https://seksuaaltervis.ee/estl/tegevused/uudised#seksioon-3>.
- Sell, R.L. 1996. "The Sell Assessment Of Sexual Orientation: Background And Scoring". *Journal Of Gay, Lesbian, And Bisexual Identity* 1 (4): 295-310. doi:<https://doi.org/10.1007/BF03372244>.
- Sharma, Sonya. 2008. "Young Women, Sexuality And Protestant Church Community". *European Journal Of Women's Studies* 15 (4): 345-359. doi:10.1177/1350506808095274.
- Stuart, Elizabeth. 2015. "The Theological Study Of Sexuality". In *The Oxford Handbook Of Theology, Sexuality And Gender*, 18-31. Oxford: Oxford University Press.
- Swan, D. Joye. 2018. "Models And Measures Of Sexual Orientation". In *Bisexuality: Theories, Research And Recommendations For The Invisible Sexuality*, 19-37. Springer Nature.
- Thatcher, Adrian. 2015. *The Oxford Handbook Of Theology, Sexuality, And Gender*. Oxford: Oxford University Press.
- Toft, Alex. 2014. "Re-Imagining Bisexuality And Christianity: The Negotiation Of Christianity In The Lives Of Bisexual Women And Men". *Sexualities* 17 (5-6): 546-564. doi:10.1177/1363460714526128.

- Tuner, George. 2020. "The Circles Of Sexuality: Promoting A Strengths-Based Model Within Social Work That Provides A Holistic Framework For Client Sexual Well-Being". In *Rooted In Strengths: Celebrating The Strengths Perspective In Social Work*, 305-325. Kansas: University of Kansas Libraries.
- van Anders, Sari M. 2015. "Beyond Sexual Orientation: Integrating Gender/Sex And Diverse Sexualities Via Sexual Configurations Theory". *Archives Of Sexual Behavior* 44 (5): 1177-1213. doi:10.1007/s10508-015-0490-8.
- Visser, Richard O. de, Anthony M. A. Smith, Juliet Richters, ja Chris E. Rissel. 2006. "Associations Between Religiosity And Sexuality In A Representative Sample Of Australian Adults". *Archives Of Sexual Behavior* 36 (1): 33-46. doi:10.1007/s10508-006-9056-0.
- Wang, Yan, Haoda Wu, ja Zhong Sheng Sun. 2019. "The Biological Basis Of Sexual Orientation: How Hormonal, Genetic, And Environmental Factors Influence To Whom We Are Sexually Attracted". *Frontiers In Neuroendocrinology* 55: 100798. doi:10.1016/j.yfrne.2019.100798.
- Weber, Mari. 2020. "Narratiivne uurimus homoseksuaalsest sättumusest ja kristlikust identiteedist viie intervjuu põhjal". Magistritöö, Tartu Ülikool.
- Woodell, Brandi, Emily Kazyak, ja D’Lane Compton. 2015. "Reconciling LGB And Christian Identities In The Rural South". *Social Sciences* 4 (3): 859-878. doi:10.3390/socsci4030859.
- Worthington, Roger L., Holly Bielstein Savoy, Frank R. Dillon, ja Elizabeth R. Vernaglia. 2002. "Heterosexual Identity Development". *The Counseling Psychologist* 30 (4): 496-531. doi:10.1177/00100002030004002.
- Yarhouse, Mark A., ja Julia Sadusky. 2020. "Best Practices In Ministry To Youth Navigating Sexual Identity And Faith". *Christian Education Journal: Research On Educational Ministry* 18 (2): 252-262. doi:10.1177/0739891320952807.

Understanding Sexual Identity In Religious Context Based On The Example Of Estonian Christian Community

Summary

This master's thesis explores the understanding of sexual identity in a religious context based on the example of the Estonian Christian community. The work consists of a theoretical and empirical part. The theoretical part gives an overview of sexual identity research, theories, and identity development models. It also describes the current theoretical understanding and research of sexual identity in the Christian context. The main part of the thesis is empirical research that aims to understand how Christians perceive and experience their sexual identity and how their sexual identity interacts and influences their Christian identity. The main research questions were:

- 1) How important is sexual identity in a religious context and how is that importance expressed?
- 2) Is religious and sexual identity connected and mutually relational, if so, how do they affect one another?
- 3) How does the role and importance of sexual identity in a religious context differ for people with different sexual identities?

To answer the research questions interviews were conducted with four bisexual and five heterosexual Christians. Those people were found through social media and the researcher's and supervisor's contacts. The sample size was determined by the lack of willing participants and time constraints. Nine interviews were conducted using a semi-structured interview method. Interviews were analysed using the thematic analysis method. The interview results showed that sexual identity is a moderately important topic in a religious context although it is hard to measure the exact importance. The importance of sexual identity was mainly reflected in the issue of acceptance of sexual minorities. All interviewed Christians thought the church needed to be open to all sexual identities. The importance of sexual identity was also perceived through the sense of conflict that some Christians felt concerning their sexual and religious identity integration. Sexual and Christian identity was shown to be interrelated and interdependent. How those relations

showed were different and often affected only parts of people's sexual identity. In some cases being raised in a Christian community affected the understanding of sexuality in a way that was perceived as restrictive and limitative. In some Christians, feelings of guilt and shame were associated with certain sexual activities and identities that were mainly caused by internalizing conservative Christian teachings. Some Christians felt that strict gender roles that are established in traditional Christianity restrict their gender expression and sexual identity. In some cases, Christianity was seen as positive and supportive of one's sexual identity. The importance and role of sexual identity differed in some aspects for bisexual and heterosexual Christians but at large seemed to be somewhat important to both identities. The main difference involved the question of public identity in church—all interviewed bisexuals did not declare their sexuality in the church. The ways and strategies in which people understood their religious and sexual identity were generally similar. In most cases, personal understanding of sexuality diverged from the traditional Christian understanding of sexuality. This thesis has several limitations, the most important being a small sample size which prevents any big generalisations. The research showed a variety of ways in which sexuality and religion are interrelated in people's lived experiences. Further research is needed to better understand the complex ways in which sexual and religious identity is interconnected.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Iris Savik

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Seksuaalse identiteedi käsitlemine religiooses kontekstis Eesti kristliku kogukonna näitel“, mille juhendaja on dr. Roland Karo, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Iris Savik
02.05.2022